

TRP

KOGU PERE

LEIAB OMALE VAJALIKU
MOE-, PUDU- JA PESUÄRIST

VENNAD LEPP

TARTUS, KAUBAHOOV 2 JA 3

GRAAFILINE
KUNSTIASUTIS

OSAÜHING

„ILUTRÜKK“

VALMISTAB
PARIMAT
PARIMAST

TRÜKITÖÖDE ALAL

TARTU, VÖIDU 30
TELEFON 75

Foto A. Kunimägi

Tartu, Aia tän. 3, telef. 19-39.

PORTREED

GRUPID

AMATÖÖRTÖÖD

J. VÄRK'i

kella-kullasepa ärist Võidu tän. 15

ostate alati kõige odavamalt
täpse käiguga häld Šveitsi
kelli, laulatus- ja ehte-
sõrmuseid ning kristalle.

Kellade parandused tehakse kiirelt
ja odavasti.

I I L

TARTU 1. GÜMNAASIUMI, 1. PROGÜMNAASIUMI, 1. REAALKOOLI, TEHNIKAKESKKOOLI JA TEHNIKUMI ÕPILASKONNA AJAKIRI.

TOIMETUS: Päätoimetaja — õpet. pr. H. Ottas, tegevtoimetaja — I. Rebane, toimetuse liikmed: M. Port, A. Sarv, H. Eerme, Ü. Kiho, H. Meema, R. Aul ja H. Reigo. Vastutav toimetaja — õpet. hr. J. Konks. Talitusjuht — õpet. hr. A. Kasvand.

VI aastakäik. NOVEMBER 1938.

Nr. 1.

S 5719 sf 6802
(20. 9. 40) Noored!

Noorus on kaunis aeg.

Noorusele ei ole midagi liiga raske. Noorena tuuakse kuu taevast, noorena visatakse vaenukinnas igale, kes julgeb patustada vooruse vastu. Noorus süttib vaimustuses igast kõrgeist ideest, noorus mõistab halastamatult hukka iga kauni idee halvustajat. Noored olid need, kes Maailmasõjaajal olid külmad arvustajad; noored olid need, kes esimestena tuiskasid väenuväljale, et luua vaba Eesti!

Mäletan, kui Eesti Maapäeva esindajana sõitsin Tartusse, kui astusin sisse üliõpilaste konvendikoosolekule, ja märkisin seal ära silmapilgu olukorra. Nood noored, kui nad olid veendunud meie saatuslikust olukorrast, kui nad said teada, et püssitikuga tuleb võidelda kahuritule vastu, nood noored tõstsid siis käe taeva poole ja tõotasid viimse meheni minna ära võtma neid vastase kahureid, et ka eesti väel neid oleks.

Ning järgmisel päeval olidki nad rahvaväe ülema juures.

Noorus...

Kuulsin kord mõne aasta eest praost Lattikut kõnet pidamas „Estonia“ kontsertsaalis. — Istusin oma toas ja mu tuppa tormab mu poeg: — Kuule, isa, Eesti on vaba, Eesti lipp lehvib me katusel, oma käega kinnitasin ta sinna. —

Noorus, täis ideesid ja vaimustust, noorus on meie tulevik!

Vanad lahkuvad, noored astuvad asemele; lahkuvad kord ka praegused lugupeetud riigitegelased, noored tulevad asemele. Noorte hulgas on tulevase vabariigi presidente, ministreid, väejuhte ja rahvajuhte. Kuid, kes neist saab selleks?

See, kes ei lase rikkuda oma noorusideaale, see, kes on noor ja jääb nooreks surmatunnini, — see on meie tulevane vabariigi president, minister, väejuht ja riigijuht.

Noorus on otsekohene ja aus. Otsekohesus ja ausus on mehe tugevamad voorused. Nende voorustega ollakse kogenud, aastate poolest vana, kuid ühtlasi noor.

Milline pidupäev, kui kohtad säärast aastate poolest vana noort! Milline õnn kuulata ta sõnu, milline vaimustus hoovab su enda südamesse! Sina, kes sa oled keskpärane kodanik, tahaksid pärast seda olla võitlusihas seinumurdev hiiglane — ja sa oledki seda, sest sa oled südames nooreks saanud.

Need on nooruse ülesanded. Ja teie, kes teie praegu töotate meie kooli nelja seina vahel, võib-olla just teie hulgas on need tulevased vabariigi presidendid, ministrid, väe- ja rahvajuhid!

Olles tegevuses, olles tööl, saades vanemaks, kogenenumaks, jääge nooreks südames, meie noored eesti pojad!

2. nov. 1938.

V. NEGGO.

Edasi võidule.

„Võitluses võrsuvad mehed, tormides kangelased...“ Läbi võitluste ja tormide on käinud meie eelmised põlvned ja võideldes astume meiega edasi. Edasi võidule! Edasi, et rajada teed järglastele, nagu tegid seda meie eelkäijad, kelle tublidusele ja hoolsusele tänu võlgnedes võime õppida omas koolis ja vabas iseseisvas riigis.

Kaasõpilased! Olgem üksmeelsed, astugem ühiselt vastu raskustele! Kogu meie mitmest koolist koosnev õpilaspere saagu ühiseks nooreks metsaks, kus tugevate puudena sirguvad energilised ja tahtejõulised mehed, „kellel südamed rindades soojad, selginud sihid silmade ees.“

Tänu eelkäijaile, et võime omada kooli, mis pühitseb juba 58. tegevusaastat. Tänu juhtidele, et nad meid ikka õigel rajal on hoidnud ja õieti juhtinud.

Kuid mitte ainult tänuavaldamisega ärgu piirdugu meie tegevus. Külvakem hoolsasti ja lõigakem lõikuseajal. Külvakem mitte ainult enestele, vaid pidagem ka meeles, et lõikuse järele peab jätkuma teri, mida võiksime puistata uute noorte radadele, juhtides neid seega käima sirget teed, pää püsti ja rind ees.

Nende sihtide eest võideldes, ja mitte eneste huvides, vaid ka kaaslasid aidates, „väärime pärga ja ehed“ ja võime kord rahuga öelda: „Oleme täitnud oma kohuse, oleme vahvalt võidelnud esimestes ridades ja võitleme veelgi, sest seda nõuab meie kooli au ja isamaa.“

Edgar Kakko.
Õpilaskonna vanem.

50 aastat noorust.

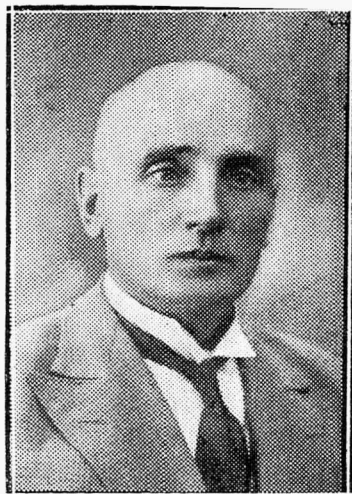
12. nov. pühitses meie loodusteaduse- ja keemiaõpetaja *August Reeben* oma 50. sünnipäeva.

A. Reeben sündis 12. nov. 1888. a. Tartumaal Vana-Kuuste vallas talupidajate pojana. Õppis Vana-Kuuste Sipe vallakoolis, Tartu reaalkoolis ja ülikooli loodusteaduskonnas. Võttis osa Maa-ilmastõust, 1905. a. revolutsioonilisest liikumisest ja Vabadussõjast. A. R. tegutses õpetajana reaal-, kommerts- ja ülemõllutöökoolis, oli 1919.—27. a. Tartu linnapea abiks ja koolivalitsuse juhatajaks, 1927.—31. a-ni Paide ühisgümnaasiumi juhatajaks. 1931. a. alates on A. R. tegutsenud Tartu Poeglaste Gümnaasiumis õpetajana. Pääle selle on juubilar juhtivalt tegev olnud paljudes seltsides, avaldanud kirjutisi ajalehis ja ajakirjades. Kuulub EÜS „Ühenduse“ vilistlasperre.

Tunneme lugupeetavat juubilarit tõsise töömehena, kelle sõbralik ja heatahtlik suhtumine innustab õpilasi nende koolitöös. Õpetaja pingutaval kutsealal ja elukeeristes on A. R. säilitanud oma optimistliku meelelaadi ja ta süda on ikka täis noorustuld ja rännulusti, mis teda koos õpilastega viib tihti välja avarasse ning kaunisse loodusse. Neil käikudel tunneme, et noorte seas siiski noorim on — hr. Reeben!

Õnnitledes juubilarit tähtpäeva puhul, soovime talle veel palju nooruslikke aastaid ja jõudu ning tahet edaspidiseks tööks!

Toimetuse.

Kaasõppurid!

Käesoleva numbriga algab meie koolide ajakiri „Iil“ VI aastakäiku ja samal ajal möödub viis aastat „Iil“ esimese numbri ilmumisest. Viis aastat elujõulist õpilaskonna ajakirja — see on küllaltki märkimisväärne saavutus! Kuid siiski on see liiga väike ajavahemik selleks, et juba teha kokkuvõtet „Iil“ seniseist saavutustest, sest „Iil“ on alles üle saanud otsimisajajärgust — tehku seda nood uued kasvõitlejad, kes kord oma õlgadel kannavad „Iil“ edasi X aastakäigust!

Meie kohuseks ja püüdeks aga peab saama selle õpilaskonna oma-

ürituste esinduslikuma avalduse — „Iil“ — viimine sisulisele täienemisele, peame andma oma ajakirjale püsiva tõusutendentsi väärtuste suunas! Et „Iil“ kajastaks täiel määral meie kooli elu, selleks on vajalik laiemate hulkade kaastöö, samuti peab iga meie koolide õpilase aukohuseks saama „Iil“ numbrite ostmine ja lugemine. Soovides kaasõppureile edu koolitöös, jääb „Iil“ toimetuse lootma terve õpilaskonna kaastööle ja toetusele meie ajakirja väärtustamisel!

Toimetuse.

Kolm kändu.

Kurgede kurbkruuksuvad nurk-
rivid olid suundunud juba esimesil
kolletuspäevil lõunasse, otsekui
tahtnuksid nad lennata ligemale
raugevale päikesele, mille kiirga-
mishoog väsis aina roidunult
jõuetumaks. Olid langenud lehed;
nende erkjas kollendus oli vetti-
nud tuultes ja sadudes mustjaks
lehelasuks; ja kus üksikult kaselt
pudenes veel vaskseid lehemün-
te, sää! see oli kui raske kirjatud vaip.
Öökülmad kahutasid maad, öösiti
paatusid porised teed ning õued ja
küntud savirusked põllud krobise-
vaks kamaraks, mis lõunaks taas
sulas tihkeks maataignaks — veel
veidi jõudu oli päikesel! Aga ajuti
see päike kui tõbine lapsenägu,
kaame ja rõõmutu, kadus näda-
laiks hallide sajupilvede rünkaisse.
Vihmasagarad piitsutasid välja ja
sarjasid puudelt viimaseid lehti;
tuiskvihma ja külma udu hallid
joomed käisid kui näljast jultunud
soekarjad ussaedade vahetsi, sal-
vates inimesi üdini. Taevas oli
vajunud raskelt maa ligi, otsekui
oleks see senini seisnud pikkade
põuapäevade tarmukail õlgadel.
Tormakaist sügistuulist aetud pil-
vede ehmunud karjad kuhjusid
taevasse. Metsad süngistusid sini-
mustaks taraks taevapiirdel, mille
keskel helendas tunglana veel
mõni kask, mis kangekaelselt hoi-
dis oma kollast ürpi, ja üksik pih-
lakas kandes häbelikult longununa
oma veripisarase vilja rohkust. Ja
olidki pihlakad tol aastal koorma-
tud eriti selle õnnistusliku rohku-
sega, otsekui ennustades järgne-
vate päevade verihurmaste jälgedes
raskust. Nood verevad kobarad olid

kui noorte huulte kuumtõrkjad
suudlused, kui peotäied hangunud
verepurskeid, millel pärlendasid
kaste raskemeelsed pisarad...

Oli aeg, kus tõusid kehvikud,
töölised vabrikuid, popsid ning su-
lased maalt ja nood, kes arvasid
end küllalt osavaiks, et juhtida
vallanduvate kirgede võidulepääsu,
anda õiget suunda veerevale kal-
jule, mille pööritav hoog tulenes
rakuskäte ja tööpihtade tarmust.
Inimeste hinged olid kui kääri-
vad astjad, mis kobrutasid kibedat vah-
tu üle äärte. Lõõmasid kahjutuled,
kui põletati isandate vara, pidutse-
ti hetkeks kumavate tulede pais-
tel, kui punane lipp kuulutas ven-
nastumist vaeseile, ja kadu isan-
daile. Oli aasta 1905.

Juba kaks ööd, mis olid selged
ja öökülmast kirkad, paistis taeva-
randade tagant punakat kuma.
Lõvihaua mõisa valitseja oli juba
esimeste mässupuhangute hakul
koos perekonnaga lahkunud, kuid
rentnik, vanapoisist taanlane, jäi
kohale. Päev-päevalt ta kõmpis üm-
ber oma kõveratel jalgadel lautade,
tallide ja piimakoja vahel, läks re-
hela väravalegi ja nõjatus sää! vii-
vuks vastu nõgist seinale. Vahel ta
jäi vaatama tuulamist, jälgis tule
leegitsemist ahjus ja hingas suu-
ril sõõmel kuumniisket ja tolmust
viljaauru nagu proovides, kas seda
enam üldse hingata saab. Äkki
lõid tal silmad õelalt kilama, kah-
vatud põsed valgusid täis lõkenda-
vat puna ja ta káratas: „Teep mul
enne üks ouk, siis votap mois!“
viidates seega oma alatistele tüli-
dele moonakatega, kes ei osanud
teha niisuguseid suuri viljarõuke,

nagu need „saksale“ meeldisid. Ja ta tormas minema üle porise õue, tõugates jämedat keppi vihaselt pehmesse maakamarasse. Vana Jaak, keda üldiselt kutsuti rehepapiks, jäi tumm-imestavalt seisma ja unustas sinihuulise ning hambutu suu avali, mille üle tolmused vurrud ja habe nagu räsitud kõrkjastik üle rabalauka kummardus. „Möh-öh?!“ tegi rehepapp üle silmade äiates, mis alatisest suitsus kissitamisest olid muutunud kaheks helkjaks praoks. Ta kergitas oma takuseid pükse niisuguse ägedusega, nagu poleks ta seda kommet enam nädalpäevi harrastanud. Ometi räägiti, et Jaak hoiab ühe käega ülal oma kaatsu ja teisega topib piipu, kuna rehetöö teevad paganakesed ja puugid, keda ta armastab samavõrra kui seda suitsetuid ja lookavajunud rehehonetki.

Hoolimata rüüstejuttudest ja kuuldustest, et linnast olevat saabunud ümbruskonda ässitajaid ja ninamehi, jäi Lõvihaua rendihärra kangekaelselt mõisasse, et ise valvata saagikogumist ja -korraldamist. Aga ühest moonakamajast teise, suust suhu liikus kutse ühte kaugemasse popsitarre õhtusele selgituskoosolekule, kus pidi kõnelema linnast saabunud seltsimees. Ja õhtu saabudes, mis oli pilkane ja vaikne, kuid tuule tõustes selgines taevast veidi ja kuugi sai vaheti paistma, liikusid inimvarjud väljade vahelisel teil ja radadel, kõik kui mingist ärevast sunnist aetud...

Vana Tõresoo ätt, sulane ja kraavikaevaja, kibeles toas ringi, nagu oleks ta öörahu kaotanud kuhugi koldenurka ja otsis seda nüüd hirmu ja hoolika innuga. Aga kui eit läks loomasuberikku lehma lüpsma, oli vanaätt kohe minekul: kah-

mas veel kõrviku oma hallidele kahludele ja astus õue. Minekurõõmus kinnitõmmatud majauks lömpsatas liiga kõvasti, nii et vanamees isegi kokkus ja kiiresti roobasteele kadus. Ta otsustas minna otse üle soo põhjatut mõisateed mööda, mis sügiseti ainult jalameest kandis. Kadakane kepp talutas vana Juulust üle soo sinna, kust päeval helendas mõisa häärber ja punased karjalaudad. Tintmustas öös läkastasid

Õndsas laupäeval...

rabalaukad külma auru ja sügavais rattaroopais komistades tundus Juulusele, nagu oleks ta juba langenud nende imevasse kaisutusse. Jõudes kõmisevale soosilale, mis õõtsuva märja nahana oli tõmmatud üle laia porioja, ja möödudes vanast pajutüvest, mis külakile otse sillakohale kummardus, toppis Juulus kergendatult ohates piibu ja jätkas teed.

Raba veeres muutusid kidurad soomännid ja -kused käharamaks ja suuremaks. Varsti algas lai karjamaa, kus jalgrada kivide vahel silmuskelles viis popsikülla. Kuid jõudnud karjamaa keskele, kus kadakavõsa piiras pärjana vana kaskke, mille otsas suvel pesitsesid kured, kuulis Tõresoo taat julget jutukõma ja hulga raskete saabaste astumist. „Küllalt, küllalt on meie lapsed närtsinud räpastes hurtsikutest nagu taimed, mis idanevad keldripimeduses ja säält jõuetute ning veretute väätidena sirutuvad päikese poole! Küllalt oleme söönud vesist kõrti, agana- ja puukooreleiba! Küllalt!...“ kähistas noorim meestest, kes kepseldes ja kätega ärevalt vehkides käis salga eesotsas, komistades kividele ja põõsaile. Ta vaimustus ise, haaras moonakate sarvkõvadest pihkudest, nende tõntsidest sõrmedest kinni ja kähistas taas rinnapõhjast, nagu tõmmanuks ta lõõtsa tulisele ääsile: „Mu vennad!“ Ta haaras ühel kaelustades õlgadest, surus oma hõõguvapalgelise näo selle jõhvkharmi habemesse, hüppas taas ägestudes ette: „Rakuskäed, teie! Meie kõõluselised kehad, meie kõislihaselised käsivarred, meie tuikavad südamed on nad imenud kuivaks me tormakast urmast, meist on tehtud masinad, puugid, keda aina käsutatakse, kuid kellele ei

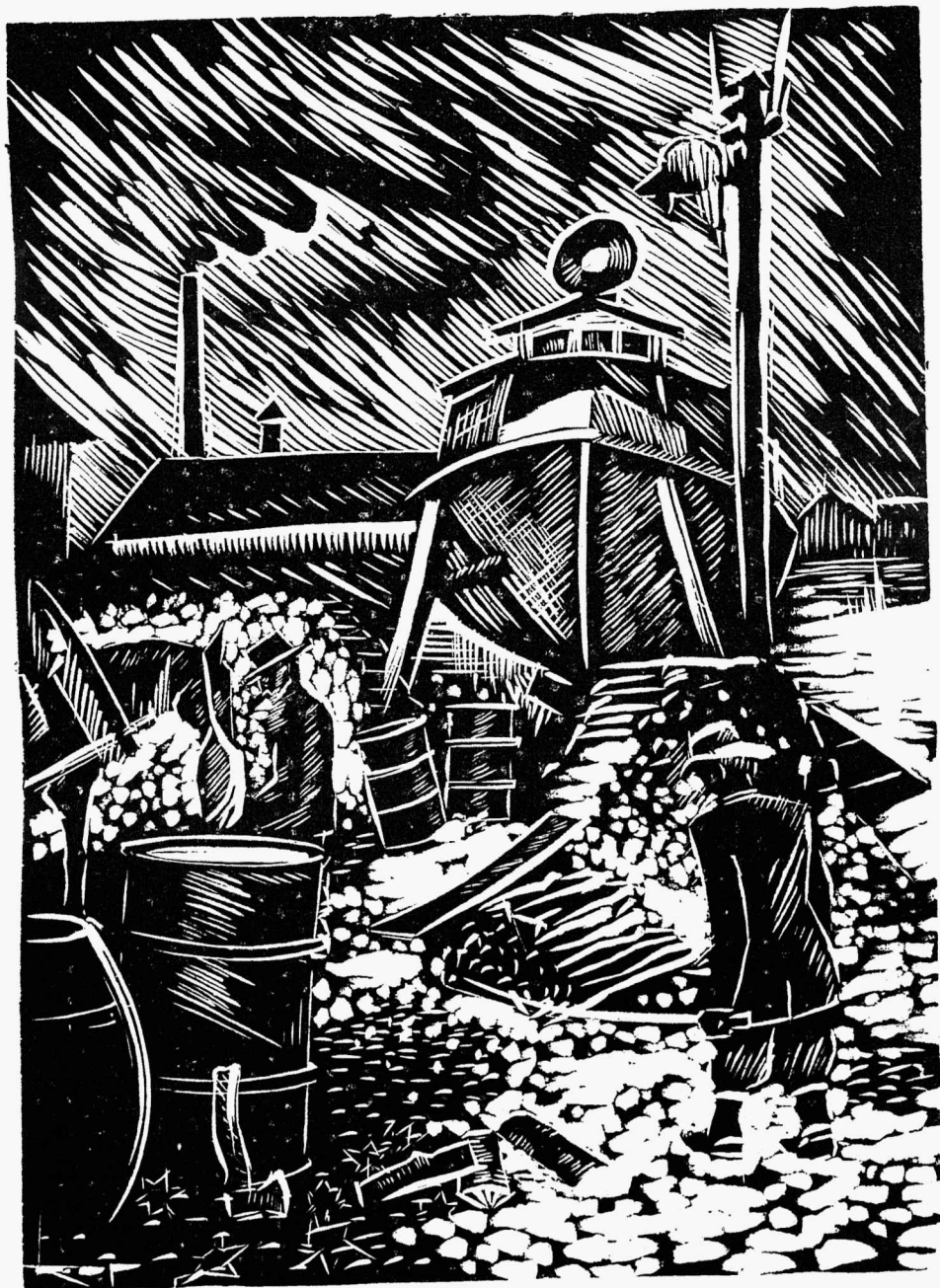
anta midagi higi ja vere eest! Tund on tulnud! Nüüd hävitagem nad, võtkem meie isade verest ning higest ja häbist väetatud nurmed ja kündkem ise, külvakem, lõigakem ise!“

Ta hääl kähises nagu rinnutul surijal, muutus siis unistuslikuks värinaks, leebeks: „Oma põld, mustmuldne, sitke, sigitav ja kuldset vilja kande; naine, laps!“ Aga siis, otsekui oleks ta midagi tähtsamat leidnud: „Aga enne — lõhkugem vana maailmakord, hävitagem esiisade orjalikkuse ja häbi välised templid! Näidakem, et meie rambunud käed oskavad ka hävitada selle, mida nad loonud rikkaste — vereimejate — hüvanaguks... Kaasa, seltsimees!“ hõikas ta Juulusele, kes mõistmatult teerajale seisma oli jäänud.

Imelikke sõnu rääkis too võõras; nii tundis Juulus, kui läks kaasa mõisa poole. Too aina tõttas ja pilidus sõnu avalil suile ja kõrvadele otse väsitavas külluses. Aga meeltesse hakkas see kõik kui kibe viin! „Vereimejad!“ veeretis Juulus seda sõna peas ringi, mälus seda silp-silbilt. „Vereimejad!“ naeratas ta oma halli habemesse ja tundis suus imalust, nii et pidi otse vihaga sülitama. „Kääname sel punase nokaga taani kukel pea hanna alla!“ üteldi salga eesotsas. „Laseme viinad lahti!“ naerdi rõõmutsedes tagapool.

Liiguti edasi üle karjamaa mõisa poole, mis oma ainsa valgustatud aknaga näis ehmunult küürutõmbunud siilina. Mida ligemale jõuti, seda kergemaks ja kiiremaks läks esimeste samm, otsekui viskunuks mingi vedru neis sirgu. Tagumised aga, vanad tuiakamad taadid ja oma vaesuses arastunud vesisilmesed popsid jäid ikka vaiksemaks.

„Sügis Emajõe ääres“

M. Port

Mingi kahtlus tõmbas oma püüni-
sed nende südamete ümber valu-
salt koomale.

Mõisaõuel lagunes salkkond laia-
li, nagu oleks mõisnik ise kõigile
ülesanded ja tööd kätte andnud.
Põrutati häärberiuksle ja nõuti
sisselaskmist. Osa mehi läks akna
alla, kust paistis nõrka valgust läbi
eesriide, ja hakkas säääl „saksa“
välja hüüdma. Akki kustus tuli ak-
nas. „Kardab, koer!“ naerdi ja
Juulusele tundus, nagu oleks kivi,
millele ta äsja komistas, iseenesest
talle pihku tõusnud. Otse ehmata-
va selgusega tundis ta, nagu juhiks
keegi teda, ja et tema on ori, ainult
ori, kes isegi mõtelda ei suuda ilma
sunnita. „Vereimeja!“ venitas ta
oma „pinutagusest“ pargitud suust;
nii otsatult julge tundus mäluda
seda ennekuulmatut sõna. Kivi
lendas aknasse. Klirinat ja raksa-
tust kuuldes ta ehmata tummaks,
teistele see lisas aga aina hoogu.
Rõkkav naer, otsekui hinge süga-
vusist põgenev, pääsis valla meeste
karvaseist suist.

Teised olid purustanud viina-
köögi ja -keldri ukse ja kõik val-
gusid sinna kokku nagu sipelgad
mee ümber. Unustati hetkeks vi-
hatud „sakski“. „Tuld, valgust!“
hüüti, ja samas löi põlema õueser-
val vana lagunud aganik. „Pi-
dutseme vennad, küll pärast õien-
dame arveid!“ julgustas kahvatu
poisinäoga kõnemees, sidudes var-
ruka ümber punast rätikut. Keld-
rist veeretati välja paar vaati, roh-
kem ei leitud, avati need ja ammu-
tati säält üksteise võidu mütside ja
kamalutega, leitud kappade ja ki-
budega. Vaevadest sahatud jooned
töömeeste nägudel muutusid ime-
likult pehmeiks ja lõtvadeks, va-
heti uute mõtete tekkides aga tõm-
busid need taas karmilt pingule.

Silmad säratasid rõõmsalt, kui pu-
bisevad leegid vana põhuküüni
hõlmates neis peegeldusid.

Kuigi oli küllalt valge viinakoja
ümbruses, hüüdis keegi uustulnuk
naerdes, silmad kilamas otsatust
lõbususest: „Hei, rohkem valgust,
mehed! Kütame soojaks selle nä-
ruse maailma tema peiepäevil!“ —
„Rehi!“ hüüti teisel ja mõned aga-
ramad jooksid kohe sinnapoole,
põlevad rondid käes, mis haaratud
varisevast aganikust. Jaak, kes
siiani vanainimese mõistmatu imes-
tusega oli vahtinud reheukselt ja-
burat möllu, kohkus püsti. „Ei või
ometi!“ pomises ta uskmatu hir-
muga, kuna ammukustunud piip
kukkus muldpõrandale. „Inimesed,
mis te teete!“ hingeldas ta ja jook-
sis lähenejaile vastu. Ta löötsu-
tas, nagu olnuks meeletu nutt
purskumas ta suust. Selle tema ju-
malakoja tahavad need meeletud
põletada, selle tahmunud ja suitse-
nud hoone, kus ta töötanud poole
oma pikast elust, selle musta kor-
juse, mille hingeks ta ise oli saa-
nud! See on muutunud tema para-
tamatuks elutarbeks, mis on mär-
kamatult kasvanud ta olemuse
külge! Ta kaotas mütsi; ta pulstu-
nud juustepärg palja pealae ümber
löi tuules lehvima — ta oli kui tur-
riskarvaline loom, kes kaitseb oma
pesapaika. Ta hüppas esimesele
poisile, kes tuld tahtis räästasse
pista, käsivarde, väänas tal tungla
käest ja virutas selle porisele
õuele, nii et sädemeid tõusis kui
hiliseid liblikaid lendu.

Aga tal haarati kätest kinni; tei-
sed tormasid rehte, heitsid hõõgu-
vad puurondid kuivale viljale ja
põhusasile, pistsid räästassegi tuli-
linnu hauduma. „Metsalised!“ kar-
jus Jaak murdumiseni kriiskava
häälega, rabeldes ise rehe poole,

„Kalur“

A. Sarv

kuigi tal hoiti tagant kätest kinni. Särk oli rebenenud ta kõhnal rinna; ta sirutas pea kaugele ette; nagu tahtnuks seda möttelaengu pingsus paisata sooniselt kaelalt. Ta silmad pungitusid, ta rabeles haavatud linnuna, kes aina püüab lendu tõusta läheneva ohu eest.

Tuli sõi aplalt õlkatust. Noor pihlakavõsu, mis kasvas katuse lõunapoolisel küljel samblal, lõi kõrbema ja kooldus siis kõverasse punaseks rõngaks. Rehe sisemuses näis voolavat tuline mass seinast seinast. Tulekeeled tungisid välja uksest ja hakkasid seinu lakudes edasi roomama. — Äkki rahmas Jaak enese lahti ja tormas rehelasse, kus komistas üle läve ja langes maha. Suu jäi pärani, silmad unelevalt kinni ja ninasõõrmed värisid otsekui hõõglevas palavikus. Kuidas olid lõhnanud nood märjad viljaparmad parsil alles äsja; rehetoa soojus!... Kuidas ometi olid lõhnanud tahmased seinad, tuhk ahjusuu ja kogu see aurune tolmust küllastunud õhk! Kuidas see nii pehmelt oli voolanud ta vanade rögisevate kopsude poorides ja soppides, mis sellega olid harjunud rohkemgi kui puhta õhuga. Ta suu tõmbles: veel, veel seda hingata, seda neelata enesse!

Süütajad tõid ta välja ja veeratasid teda mööda märga maad, sest ta riided olid võtnud tuld. „Kõrbebed su pühakoda, kus ohverdasid me higi ja vaeva, papike!“ naersid nad joobnud häält. Siis võtsid nad Jaagu endi keskele, toetasid teda käe alt ja viisid ta teiste juurde, kes kisatsesid keldri ees. „Oled küllalt orjanud seda — seda saksa ja taani kukke, tule võta ka palaka!“ koputati talle vennalikult õlale.

Vanamees oli taltunud, ei rääkinud ainust sõnagi, vahtis ainult tagasi rehe poole, nagu enesel mõtlik-ahastavalt kortsus, nagu oleks ta oma elu unustanud sinna põlevasse hoonesse. Ta tunneb, et midagi ülitähtsat puudub, aga ometi ei meenu ega meenu, mis see on. Ta asetati kivile istuma, anti kibu kätte ja kästi juua. Aga ta ei joonud, vahtis ainult lõõmavasse tulle, mis taamal keeras end nagu lõkendav õieleht ümber rehetare, nii et hunthallid pilvedki taevas löid äkitselt valgeks ja kuu sõõrik nagu, mille ümber lehvis hõbetunud pilvesõba, kahvatus kooljalikult...

Salkkonna juht, too suuresõnaline tundmatu noormees, oli leidnud häärberi tagaukse lahti olevat. Mehed, kes priiskamisest ja saagitsemisest väsinud, tuikusid sinna; kuna hiljem ilmunud naised, kelle julgeksmuutunud kisast alles õu rõkkas, jäid aitate juurde. Minda majja, süüdati tuledki siin-sääli tühjades tubades. Vanad töömehed seisid puiselt oma poristel jalgadel, oskamata kuhugi astuda vaibatatud põrandal. „Kõik see on teie, mis loodud teie tööga teie vaevast!“ kiljus võõras õnnelikult, nagu oleks see kõik tema isiklik kink neile meestele. Ta julgustas kõiki järgnema enesele, et otsida „saksa“ ja nõuda vastust „orjastajalt“. Nüüd julgusid kõik, rutati läbi tubade, hoidudes komistamast siledal parketil. Rendihärra magamistoast leiti ainult tühi voodi, mis oli löödud korratult segamini; viisatud kivi aga oli tabanud peeglit ja selle põrandale laiali pihustanud. „Lind läinud!“ mõmises vana Juulus ähvardavalt, nagu oleks tal keegi kõige parema kana osmikust ära viinud. (Hiljem kuuldi, et ren-

dihärri oli läbi öö põgenenud öösärgis ja -tuhvlites kümnekonna kilomeetri kaugusel asuvasse lauvabrikusse, mille omanik oli sakslane.)

Kõigi meeltest kadus nüüd alateadvuslik hirm, kõik tundsid end imelikult vabadena. Sülitati naerdes läikivale põrandale, ise sellest lastena rõõmustudes; murti lahti kapid, kisti akendelt eesriided, ja kahmati kaenlasse kõik, mis vähegi leiti kandmisevaeva väärt olevat. Vana Juulus tundis end äraseletamatult noorena, ei olnud see vist joodud viin, midagi veel uimastavamamat — Juulus isegi tundis seda! Leides kuskilt kapilt klaasnõusid ta hakkas nendega seinal rippuvat pilti pilduma, naerdes aina üle kogu laia näo, halli habeme ja palja pealaegagi, kust ta kaotanud mütsi. „Näete, rikas olen, aga ei hooli, ei hooli põrmugi — kõik peksan puruks! Puruks peksan!“ lallutas vanamees nõude tärtsudes aina ägedamalt ja ülemeelikumalt. Ühe kapi kallal tülitsevad naised kiskudes välja siidpesu, mis kleepus ihastavalt nende krobeliste sõrmede külge. Juulus jahmus äkki uuest mõttest hetkeks, kuid komberdas siis meelehääst naerdes sinna ja kahmas naiste käest terve kandami kaenlasse, ise rahustas: „Kullakesed, ärge pahandage! Las viin oma vanamoorilegi, panen ta riidesse nagu proua! Ah, teate, viin kirikusse, lasen veel uuesti laulatada, teidki kutsun pulma, teate.“ Aga ta ei jõudnud kaugele komberdada, jalad valgusid äkki nagu sulatina täis ja ta vajus ühes riietega „saksa“ pehmesse voodisse. Ta tundis, nagu mähitaks teda ikka tihedamini ja tihedamini mingisse võrku, mis teeb ta jõue-

tuks ja pigistab tuimaks. Ta vaibus raskesse unne.

Unenäod tulid üksteise järele nagu lõputud painajate read. Ta uppus vaheti mingisse õndsasse ükskõiksusse ja rahusse, tundis vaid voodi pehmust, mida ta kondine keha lausa imes enesse. Kuid siis ta nägi ennast märatsevat, habe ja nägu olid määrdunud millegi punasega, mingi raev, kuid ühtlasi rõõm oli südames. Ja siis ta oli väike sädelev klaasnõu, õrn ning kerge ja teda pilluti vastu seinale, ikka tuhandeks ja tuhandeks killuks. Peagi ta oli sama terve, aga ta haarati taas, kuna valu surtsatas läbi ta keha. Siis tundis Juulus, et neelab midagi mõrkjat ja vahusarnast, joo seda ja ahmib enesse, nii et see takerdub kopsudesse. Kõik paistis punasesse udusse, tulle ja suitsu mattuvat nagu kõik viimased päevad, see õhtu ja öögi... Lämpumishirmust ta ärkas.

Pea pööritas, kõik keerles ta ümber metsikus hoos. Juulus korjas kokku siidriided, kahmas need kaenlasse ja tuikus läbi tubade, kus kõik oli rüüstatud ja kus veel aina rüüstati. Ta tundis, et peab põgenema millegi eest. Ta pöördus sooteele. Kahjutule kuma heitis ta jalgade ette tema varju tohutu pikana ja laiana, seda tallates komistas ta teel edasi. Taevas väreles tulekumadest, hääled kaikusid öös kui hädahüüded, kummaliselt võõrad olid nood. Tuul kohises üle soo metsikute iilidena ja haaras rauga hõlmadest otsekui tahtes teda laukaisse tõugata.

Kuu oli tõusnud aina kõrgemale, pilvede metsistunud härjad puskisid seda ja kaevasid sarved ta kalbesse näkku — Juulusel hakkas öudne. Tõrvmust vesi läikles tee-

kraaves ja laukais; üksikud vaevakased hoidsid oma kollaseid latvu keset männi- ja lepavõsa ülal kui põlevaid tunglaid.

Juulus oli jõudnud tuikudes ja vaarudes soosillani, kui ta äkki kangestus hirmust. Otse ees sillal seisis keegi sarviline koletis vastu kuuvalgust tohutu suurena, käed ulatatud Juulusele ähvardavalt vastu. Ta silmad tahtsid tungida pääst, valged kulmupuhmad viskusid kõrgele, suu virildus lahti. Aga samas näis talle selja tagant veerevat järele loitlev tulimadu ja karjatades sööstis Juulus koletise kallale. Sel näis olevat sada kätt, millega aina kriimustas ja muljus vanameest. Kuu hakkas Juuluse silmis pööraselt keerlema, pilved lendasid kui udusuled laiali... Juulus murdis, ähkis, tahtis vastast tõugata üle silla jõkke. Ta suu ümber tekkis vaht ja lihased pingu-

tusid katkemiseni; hingamine seisatus. Äkki hakkas see miski järele andma, paindus tahapoole ja prahvatas üle silla ääre vette, kiskudes kaasa ka Juuluse saagipambu. Kalda ääred loksusid õõnsalt, otsekui kurjustades...

Juulus hakkas jooksma, kukkus porisel teel, tõusis ja jooksis jälle, kuni rontväsinuna jõudis koju. Ta oli täis metsikut hirmu, ahmis aina õhku, mis vilistades tungis ta kopsudesse...

Need, kes käisid järgmisel päeval sooteel, nägid, et vana paju tüvi silla juures oli murdunud ja lamas all mustas vees. Juuluse meeled aga olid seitsaadik segased. Tema ja paljud teisedki olid nagu kannud, mis tahtsid painduda uute tuulte järele, kuid ei paindunud või nende pehastunud juured murdusid hoopis.

J. Raud

Kevadest sügisesse.

*Kägu kui meeletu kukkus,
hinges kui mure mul hukkus,
ööbiku luks hiirekõrvus kaasikus.
Leidsin siis uue elumõtte,
jalust heitsin nõrdinud tõtte,
õitsesid, õitsesid meelespead.*

*Õhtu lähenev lummus,
süda meil aimdusist tummus —
käime me kord kas veel käsikäes?
Päevas ses ainsas kui palju rõõmu,
janusel ulatas ainsa sõõmu
elu, kui õitsesid meelespead.*

*Suve hullus haaras kaissu,
kuigi mus meeletu viha paisus —
hetke ainust ei jäänud tööst.
Päevad kõik läinud päikese tulle,
ainust nendest ei jäänud mulle —
ootasin sind, sa seda tead...*

*Lehti kolletab sügispõrmus,
meelis mul mingi valulev õrnus
kulda koldset, kui tuules näen.
Haaran neid äkki kahlu kätte,
otsekui leidnuks ma mõttetü mõtte —
õitsesid ammu miks meelespead?*

V. Tammekivi.

Külaskäik lõunanaabrite juurde.

19.—29. juunini toimus Leedus Klaipeda-maal Giruliai suvituskoha lähedal gümnaasiumi vanemate klasside meesõpilaste suvilaager, millest külalistena oli osa võtma kutsutud ka 10 poissi Eestist ja Lätist. Eesti osavõtjad olid kõik gümnaasiumi 1. klassi õpilased. Ekskursiooni juhina sõitis kaasa ühe Tallinna gümnaasiumi õpetaja. Sõit Leedu piirini ja sealt tagasi toimus omal kulul, kuna ülal-

pidamine ja ekskursioonid olid tasuta.

Meie reisi esimene päev ühtus Riias peetava Läti IX laulupeoga ja seepärast oli Läti raudteel liiklemine väga elav. Juba Läti-Valgast alates olid vagunid puupüsti reisijaid täis. Algul oli veidi kummaline tunne kuulda igal sammul räägitavat meile tundmatut läti keelt, kuid sellega harjusime peagi. Kõikjal jaamades võis näha ki-

revais rahvarõivais laulupeolisi ja värvirikkais mundreis sõjaväelasi ja muid ametnikke. Üldse on Lätis vormirõivaste kandmine palju rohkem levinud kui meil. Jaamahoonel, majul ja isegi vedureil levisid Läti riigilipud. Kusagil võis silmata ka Eesti lippu, kuid see oli kahjuks tagurpidi vardasse tõmmatud. Tuleb mainida, et Põhja-Läti on vaguniaknast vaadatuna väga sarnane Eestiga. Kuid erandiks on looduslikult kaunis Sigulda ümbrus, mis täie õigusega pälvib oma nimetust „Liivimaa Šveits“. Juba vaguniaknast vaadates jättis Sigulda maastik meile meelde jääva pildi. Sigulda ongi Baltimaade looduslikult ilusamaid kohti. Siin olid ka Eesti võidukad väeosad Landeswehr'i sundinud taganema.

Enne Riiat läbisime Eesti Vabadussõjas kuulsaks saanud Riia järvede vöö, kust Eesti sõjaväed enam lõuna poole edasi ei tunginud. Peagi sõidab kiirrong juba Riia eeslinnade vahel, et kümnekond minutit hiljem peatuda laiarööpmelise raudtee lõppjaamas Riias. Nimelt algab Riias Kesk-Euroopas tarvitusel oleva rööpmelaiusega raudtee (rööpmete vahe 1435 mm). Nõnda tuli meilgi Riias teisele rongile üle minna. Riias otsustasime peatuda tagasisõidul. Järgnes umbes tund aega sõitu läbi Lõuna-Läti tasandike ja olimegi ületanud Leedu piiri. Piiril tuli muidugi täita vastavad formaalsused, mis möödusid kõik libedalt.

Vaguniaknast vaadatuna paistis maastik Põhja-Leedus silmale vähepakkuv, kuna mitmekümne kilomeetri ulatuses võis näha ainult võsaga kaetud tasandikke, kus vahetevahel vilksatas mööda ka üksik-

kuid väiketalude elamuid, millest paljud olid õlgkatusega.

Esimene suurem peatus Leedu pinnal oli meil Šiauliais, mis on suurim linn Põhja-Leedus. Šiauliais viibimiseks oli meil aega umbes 1½ tundi, sest siis pidime Giruliaisse edasi sõitma. Sellest kõigest informeeris meid jaamas ootav juht, kelle juhatusel tutvusime ka linnaga. Otse jaamahoone kõrval üllatas meid õige pikk vooimeeste rivi, kelle troskade rattataiks olid autokummid. Lähedal asus katoliku kirik, ja kuna meist keegi polnud katoliku kirikus käinud, siis seadsime sammud sinna. Muuseas olgu tähendatud, et Leedus katoliku kirikud on avatud ka äripäevadel. Selles kirikus oli silmatorkavalt rohkesti pilte, kujusid, lühtreid ja muid esemeid, millele ei osanud nimegi anda. Mitmel pool pühakute kujude ja piltide ees põlvitasid inimesed. Ühe kuju ees õpetas vana eideke noort tüdrukut palvetama. Mitmed vanakesed palvetasid roosikrantsi (palvenööri) käes hoides.

Kirikust väljudes silmasime matuserongi, mis koosnes umbes 10 inimesest. Puusärk oli äärmiselt lihtne ja valgeist värvimata laudadest kokku löödud. Silma paistis veel mootorsõidukite vähesus, olgugi et Šiauliais elab ligi 30 000 elanikku. Tänavad on üldiselt laiemad kui meil ja enamuses muna-kivisillutisega. Elamud on peagu kõik üksluised ühe-, kahekordsed puuehitised. Linna peatänavail võis rohkesti silmata vormimütsides keskkooliõpilasi edasi-tagasi jalutamas, missugune komme meiegi koolinoorsoo hulgas on väga levinud.

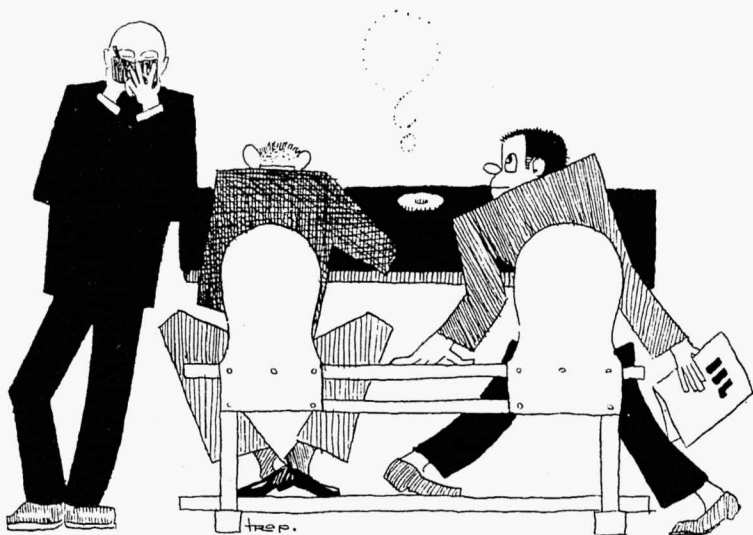
Sihtjaama Giruliaisse jõudsimel videvikus. Laager asus jaamast

700—800 m kaugusel kesk männimetsa mereranna lähedal. Meie kohale jõudes oli laager juba täielikult korraldatud. Ka olid lätlased enne meid laagrisse saanud. Laagris oli poiste jaoks määratud 30 telki à 10 poissi ja 11 telki veel muuks otstarbeks. Eestlased, samuti lätlased paigutati leedulastega segamini, igasse telki 5 eestlast (lätlast) ja 5 leedulast. Laagri tööpäev algas tavaliselt kell 6 hommikul. Peale äratussignaali mindi kohe mereranda pesema. Kella 7-ni toimus magamisasemete ja telkide korraldamine. Kell 7 olid lipu heiskamine ja teadaanded, mille järele algas hommikueine. Kell 8 algasid leedulastel harjutused võimlemises ja riigikaitses. Eestlased ja lätlased olid sel ajal vabad ja võisid teha, mis soovisid. Lõunasöök oli tavaliselt kell 2 päeval ja see koosnes harilikult kolmest toidust, mis olid muidugi leedupärased. Kell 4 pärast lõunat

algasid leedulastel jälle harjutused ja katsed. Lipu langetamine oli kell 9 õhtul ja öörahu pidi valitsema kella 10-nest alates. Laagri kestusel korraldati 4 lõkkeõhtut, millest ka meie kolmel korral osa võtsime.

Pühapäeval 19. juunil käis kogu laagripere Klaipėdas pärjapanekul Leedu Vabadussõjas langenute mälestussambale. Kogunesime Klaipėdas kasarmute juures, kust sõjaväe orkestriga eesotsas kalmistule marssisime. Orkestris oli 15-aastasi poisikesi kui ka 40—50-aastasi habetunud vanamehi. Pärjapaneku tseremoonia, mis kestis umbes paarkümmend minutit, lõpetatud, marssisime rivikorras südalinna tagasi. Kuna me laagrisse tagasi veel ei sõitnud, siis lõunastasime „Pienocentras'e“ sööklas, milleks igauks sai laagrijuhatuselt 2 litti (1 litt = 0,60 kr.). Leedus on koondatud piimamüük üleriikliku asutise „Pienocentras'e“ kätte, mis on

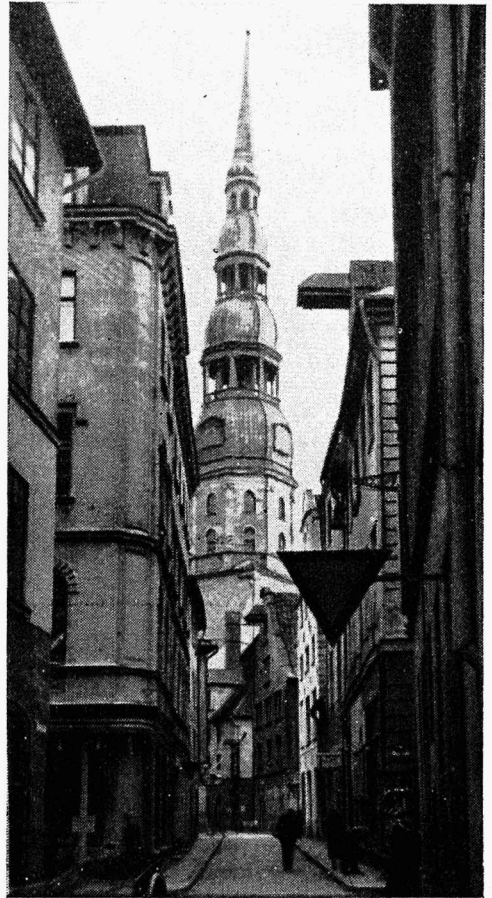
Kuhu nüüd välk sisse lööb??

avanud peagu kõigis suuremais keskusis ka sööklaid.

Klaipeda oma välisilmelt tuletab meelde saksa linnu. Majad on südalinnas ja selle ümbruseski enamuses neljakordsed kivimürakad, aga mitte madalad ja ilmetud puumajad nagu veneilmelises Šiauliais. Klaipedas elab umbes võrdselt leedulasi ja sakslasi. Peale nende on Klaipedas ka arvukalt juute. Tänavasildid, toidukaardid jne. on siin igal pool leedu- ja saksakeelsed. Tänaval liikudes torkab silma jalgrataste rohkus. Vastandina meie määrusile jalgrattad ei kanna Leedus registreerimismärki. Sõidusuuna muutmise peavad jalgratturid alati käe väljasirutamisega märku andma, missugune nõue meilgi hiljuti pandi maksma. Iseloomustav sealsele tänavaliiklemisele on veel liiga rohke helisignaalide tarvitamine.

Kuna laager asus umbes ühe kilomeetri kauguses Läänemerest, siis võis alati kuulda mere kohinat, mis öösel tuulevaikusel eriti tugevaks muutus. Kuid enamuses olid ilmad siiski tuulised ja jahedad. Kuna meres lainetus oli suur, siis ei võinud suplemisele mõeldagi. Hiljem suvituskohtades nägime, et alati, kui mindi suplema, asetati endale ümber keha köis, mille teine ots aga kaldale vaia külge kinnitati, et pärast maale tagasi pääseda. Üks lätlane, kes Läänemere lainetuse hädadohtlikkusest veel ei olnud teadlik, oleks peagu oma elu kaotanud, kui me mitte viimasel hetkel talle juhuslikult lähedal oleva lootsikuga appi poleks tõtanud.

Ühel ennelõunal tegime koos leedulastega mõnetunnise sõidu merele Leedu ainukese sõjalaeva (õieti õppelaeva) „Prezidentas

Peetri kirik Riia vanalinnas

Smetona“ pardal. See laev on saadud sakslasilt Maailmasõja lõpu päevil ja on osa võtnud ka kuulsa Skagerraki merelahingust. Suuruselt ta võrdub umbes Ema jõel ja Peipsil liikuvale „Vanemuisele“. Tegime ligi 40 km sõidu ulgumerele. Peagu kõik leedulased olid esimest korda merel. Kuna tugeva lainetuse tõttu laev tublisti kiikus, siis ohverdasid umbes pooled merel viibijaist oma hommikueine kaladele.

„Palvetamas“

J. Raud

Järgmisel päeval sõitsime autobusega Palangasse. Maastik, mida sinna sõidul nägime, oli väga mitmekesine: üksikud metsasalud, põllud, karjamaad, künkad, niidud, talud ja külad vaheldusid üksteise järele. Maantee, mida mööda sõitsime, oli terves ulatuses palistatud puude reaga. Kurvide väliskülgedel olid puude tüved valgeks lubjatud, et teha kurvi nähtavamaks. Ristteede kohal olid puude tüved valgete lubjavöötidega kaetud. Kuna maantee oli ilma suuremate käänakuteta, siis võis autobus arendada kuni 80 km tunnikiirust.

Palanga on umbes paari tuhande elanikuga välisilmelt vähepakkuv suvituslinnake. Mererand Palangas on samasugune liivane ja metsaga äärestatud nagu mujalgi Leedu rannikul. Palanga lähedal on suured merivaigu-leiukohad ja linnakeses leidub rohkesti merivaigukauplusi, kust võib kaunis odavasti osta merivaigust iluasjakesi.

Eelviimsel laagripäeval sõitsime laevaga Nydasse, mis asub mõni kilomeeter Saksa piirist. Nyda on väikese sadamaga kaluriküla ja suvituskohake läänetuulte eest varjatud lahesopis. Nydast edelas kerkivad merest suured liivaluited (kõrgeim 65 m), mida kutsutakse ka Läänemere Saharaks. Nende liivaluudete harjasid mööda sumpasime kuni Saksa piirini. Külastasime ka lähedal asuvat purilennukooli, kus meile muuseas demonstreeriti ka lendamist purilennukil.

Viimse laagripäeva varahommikul kihutasime juba Kaunase poole mootorrongil, mille tunnikiiirus tõusis kohati kuni 100-ni. Enne Kaunast läks kõik maailm äkki pimedaks — ainult vagunis põlesid elektrituled — läbisime ligi 2 kilo-

meetri pikkuse tunneli. Päevavalgusele jõudes leidsimegi endid Kaunase raudteejaamast.

Kaunases on tänapäeval üle 120 000 elaniku. Linna tänavad on laiad ja südalinnas asfalteeritud, kuid hoonestik jätab enamuses üksluise mulje. Ainult südalinnas asub rida nägusamaid hooneid, mis on Leedu iseseisvuse ajal püstitatud.

Sel päeval olid Kaunases muuseas ka maanoorte pidustused. Nende pidustuste peanumbriks oli karnevalrongkäik, mille möödumine kestis ligi 2 tundi. Rongkäigust võtsid osa huvitavais rahvarõivas grupid, mis olid moodustatud maakondade järele ja mis kujutasid sümboolselt rahva tööd ja eluavaldusi.

Samal õhtul kohtusid jalgpallis Ungari ja Leedu rahvusmeeskonnad Kaunase staadionil, missugust suursündmust meiega ei jätnud vaatamata. Kuna maavõistlusel vahekohtunikuks oli eestlane, siis lehis staadionil ka Eesti lipp ja mängiti Eesti hümn. Staadioni lähedal asub äsjavalminud moodne kehakultuurihoone, millega meid tutvustati. Üks tubadest sisaldab Leedu sportlaste poolt välismaal võidetud auhindu, millest ligi pooled olid Eesti päritoluga.

Järgmisel päeval külastasime muuseas ka Kaunase suurimat vaatamisväärsust — rikkalikult sisustatud Vytautase muuseumi, milles on aukohal Leedu vägevaima valitseja Vytautase kuju ja pildid tema elust. Üks paljudest muuseumi saalidest on täielikult pühendatud Leedu õnnetult surma saanud lendureile Dariusele ja Girenasele, kes, olles ületanud Atlandi ookeani, Ida-Preisimaal mõnikümmend kilomeetrit Leedu

piirist hädamaandumisel said surma. Allakukkunud lennuki rusud on paigutatud ruumi keskele suurde klaasvitriini. Välja on pandud ka õnnetuspaigalt hukkunute juurest leitud vähesed esemed, nagu rahad, märkmikud, ajanäitajad, kaardid jne. Üks suuremaid ruume on pühendatud leedulastele nii valusale Vilno küsimusele. Muidugi on mainitud muuseumis ka rikkalikke väljapanekuid Leedu kangelaslike võitluste üle oma iseseisvuse eest.

Õhtul alustasime koduteed põhja suunas, olles enne muidugi tutvunud ka muude Kaunase vaatamisväärsustega. Keskööl jõudsime Riiga. Öökorterile leidsime YMCA mugavais ruumides.

Kuna Riistast on varemgi „Iili“ veergudel juttu olnud, siis oleks ülearune selle suurlinna (ligi 400 000 elanikku) juures pikemalt peatuda. Külastasime ka uut äsja valminud 5-kordset suurkaubamaja, mis koosnes paljudest osakondadest. Ühelt majakorral teisele pääsemiseks võis tarvitada peale trepi veel tõstukit ja liikuvat treppi, mida meist seni keegi ei olnud näinud. Maja tagakülje võtsid oma alla teenijaskonna ja ärijuhatuse ruumid. Teenistusvõimalusi oli selles suurkaubamajas ette nähtud ligi 600 inimesele. Maja keldrikorral asusid kaubahoiuruumid, mille temperatuur oli reguleeritav -20° kuni $+50^{\circ}$ C. Samas asusid ka ruumid puhta õhu laialisaatmiseks terve hoone jaoks. Välisõhk soojendati või jahutati ja niisutati enne laialisaatmist vastavalt tarvidusile. Kaubamajal on ka oma elektrijaam, mis astub tegevusse nupu vajutusel.

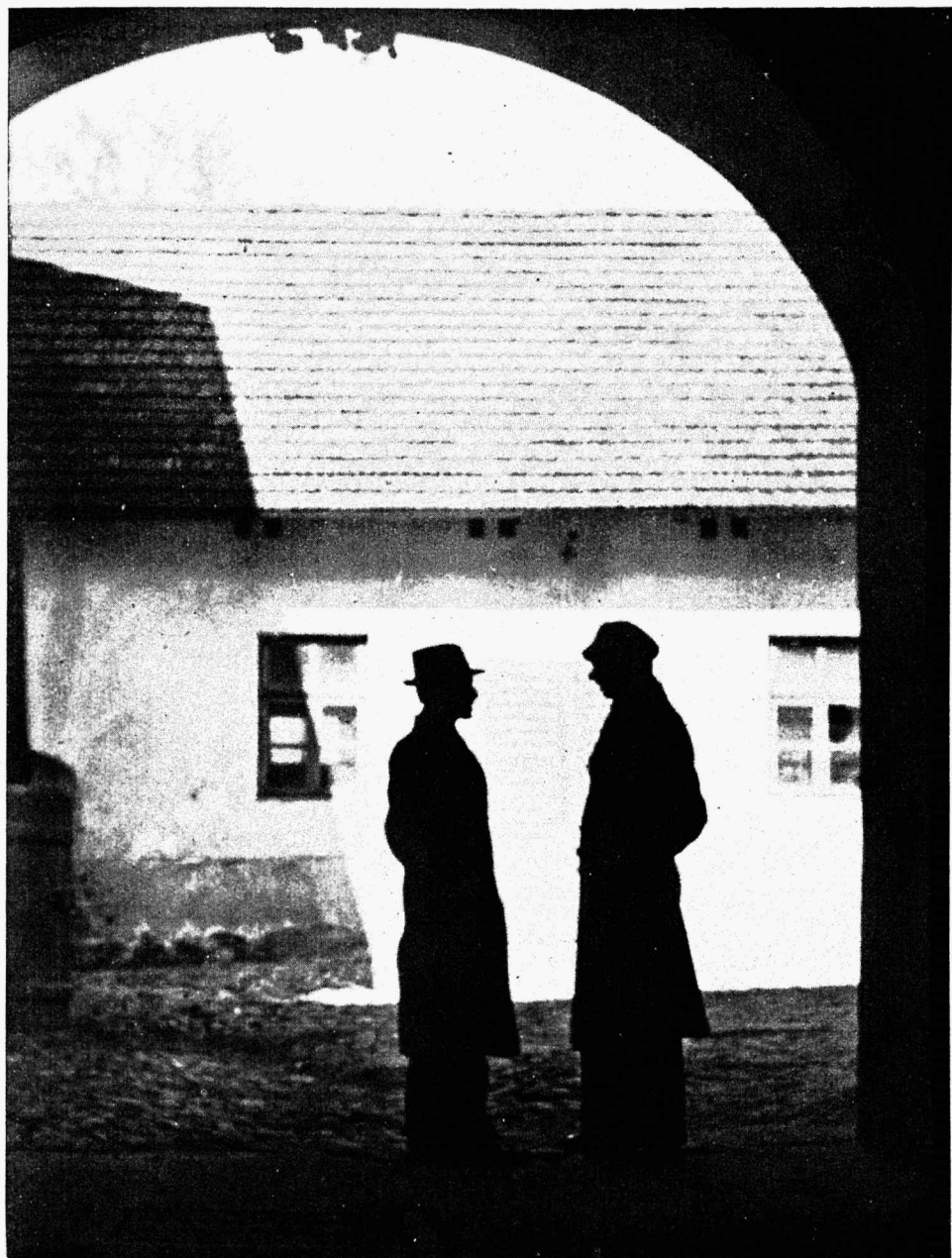
Läti Haridusministeeriumist kaasaantud kiri avas meile sissepääsu

harilikele kodanikele suletud ministrite ja kõrgemate riigiametnike rikkalikult sisustatud klubiruumesse, kus meie lätlastest juhtki esmakordselt viibis.

Õhtul sõitsime autobusega Juglasse, kus asub vabaõhumuuseum. Metsa ja lagendikele on siin püstitatud terve rida vanaaegseid ehitusi ühes vastava sisseseadega, nagu veski, kirik, talu ühes kõigi kõrvalhoonetega jne. Kirikus leidsid isegi vanad piiblid ja laulu-raamatud. Telefoniputkagi on püstitatud vanas stiilis ja õlgkatusega.

Meie reisi lõpp-päevad möödusid Riia mererannas ehk Jürmalas. Peale teiste suvituskohtade veetsime mõned tunnid tuntud Kemeriterviskuurordis, mille suurimaks huviobjektiks on Kemeritervishotell. Mainitud hotell asub puies-tikkude ja lilleväljakute keskel. Kõik toad hotellis on ajakohaselt ja mugavalt sisustatud. Igal toal on oma vannituba ja esik. Samuti on igas toas telefon ja raadio. Peale numbritubade asuvad hotellis söögisaalid, baarid, kohvikud, hallid, raamatukogu jne. Paljud hotelli sisesiinad on kaetud marmoriga. Hotelli elanikest on suur protsent välismaalasi, kellest mitmed on eestlased. Hotelli lähedal asuvad ka väävliveeallikad, kust paljud inimesed hangivad endile tervisevett. Proovisime meiegi kollast tervisevett, kuid see osutus oma väävlimitse tõttu meile vastu-võtmatuks.

Sama päeva hilisõhtul olime Riia jaamas, et alustada tagasireisi. Eestisse jõudsime järgmisel varahommikul küll puruväsinult, kuid siiski rikkaliku muljetepagasiga, mille olime omandanud kahenädalase viibimisega lõunanaabrite juures.

„Kahekōne“

M. Port

Beethoven ja ta looming.

XIX sajandi muusikaelu algabki õieti Beethoveniga, kelle ajal ja kelle läbi instrumentaalmuusika saavutas vormi suhtes haripunkti — Beethoveni kuulsais eelmängudes ja sümfooniais.

Beethoven põlvneb Belgiast. Tema esivanemad elasid Antverpenis ja alles tema vanaisa asus Bonni, toleaegsesse kuurvürsti reidentsi. Beethoveni isa oli õukonna lauljaks ja mängis kuurvürsti orkestris viulit.

Ludvig van Beethoven sündis a. 1770. Tingimused, milles ta Bonnis kasvas, olid väga soodsad tema muusikalisele arengule, kuna kuurvürst ise hindas muusikat väga kõrgelt. Nii tutvus Beethoven juba noores eas XVIII sajandi kuulsate heliloojate teostega.

Esimest õpetust klaveri- ja viulimängu alal sai Ludvig oma isalt. Hilisemaist Beethoveni õpetajaist tuleks mainida Christian Neefe't, kes esimesena juhtis tõsisemalt noore Beethoveni tähelepanu Bachi helindeile.

Juba 13-aastasena oli Beethoven kuurvürsti juures teiseks organistiks. Üldse pidi Beethoven õige noorelt pianistina avalikkuse ees esinema, millest kannatas tema üldhariduse tase muusikas. A. 1787 lahkus ta Bonnist, et Viinis Mozarti juhtimisel oma muusikalist haridust jätkata, kus ta aga mitmete perekondlike sündmuste tõttu pidi õige pea Bonni tagasi pöörduma. Hea kuulsusega pianistina määrati Beethoven kuurvürsti õukonna solistiks. Usaldades end vähe ei tegutsenud Beethoven veel palju heliloojana. 1792. a. kohtas ta aga

Bonnis Haydn'i, kes tema tõisse suhtus õige kiitvalt. Sellest tiivustatuna asuski Beethoven uuesti Viini, kus ta hakkas töötama Haydn'i juhatusel, mille tõttu tema esimestes sonaatides ja keelpillikvartettides esineb viimase mõju tunduvalt.

Siitpeale ei lahkunud Beethoven enam Viinist. Et tutvuda muusikaga võimalikult põhjalikumalt, ei piirdunud ta ainult õpingutega Haydn'i juures, vaid uuris kompositsiooniteooriat, kontrapunkti, fuugit, üldse klassilisi vorme ja itaalia laulu vastavate paremate pedagoogide juures (Schenk, Albrechtsberger ja Salieri).

Beethoven tahtis nähtavasti, enne kui luua midagi uut, põhjalikult süveneda vanasse.

A. 1795 ilmusid trükis tema esimesed klaveri-trioid, millele varsti järgnesid klaverisonaadid. XVIII ja XIX sajandi vahetusel ilmuvad kuulus es-duur septett, esimene sümfoonia ja esimesed keelpillikvartetid. A. 1802 ilmub teine sümfoonia, järgmisel aastal kuulus „Kreutzeri sonaat“ viulile ja klaverile, rida sonaate klaverile ja lõpuks nn. „Heroiline sümfoonia“.

Loova töö kõrval võttis Beethoven agaralt osa Viini muusikaelust, saavutades õige ruttu tunnustuse ja kuulsuse. Eriti imestati tema haruldast improvisatsioonivõimet. Selle tõttu võis tema kontsertide kavas leida tihti improvisatsiooniettekandeid.

„Heroilise sümfooniaga“ algab Beethoveni loomingus teine ajajärk. Helindeis enne seda sümfooniast viljeles suur helilooja peami-

selt XVIII sajandi muusikalisi traditsioone, käies nii Mozart'i ja Haydn'i jälgedes. Tõsi küll, neiski helindeis võib juba tähele panna Beethoveni puhtisiklikke jooni, eriti toredais ja originaalseis adagio'des, milletaolisi ei olnud kirjutanud keegi tema eelkäijaist. Kuid „Heroiline sümfoonia“ on täielikuks pöördepunktiks tema loomingu ja ühes sellega ka terves muusikaajaloos. Mainitud sümfoonia on Beethoven eemaldunud niivõrd oma eelkäijate poolt püstitatud vormidest, kuid selle juures ta on suutnud mahutada sellesse nii sügavat muusikalist sisu, et uue suuna algus heliloomingus on siin silmnähtav.

Järgnevail aastail ilmuvad viljaka töö tagajärjena keelpillikvartettide teine seeria, viiulikontsert, muusika Goethe tragöödiale „Egmont“, klaveritrio, b-duur „Ateena varemend“ (kuulsa türgi marsiga), avamäng „Coriolan“, viis sümfooniast ja terve rida väiksemaid palu.

Huvitav on märkida, et see viljakus oli tingitud just õnnetusest, mis oli tabanud Beethovenit 1798. aastast. Nimelt ilmnis temal raskekujuline kuulmeorganite haigus, millele ei suudetud piiri panna.

See asjaolu sundis heliloojat avalikest esinemistest tagasi tõmbuma ja pühenduma seda suurema energiaga kompositsioonile. Sel ajal ilmuvadki teise loomisperiodi parimad teosed: viies sümfoonia, milles, Beethoveni enda sõnade järgi, on ta kujutanud saatuse koputust inimesele; kuues sümfoonia (pastoraalne) — ilus idüll looduse rüpes, mis kujutab maainimeste lõbutsemist, neid tabavat äikest, tänujumalateenistust pääle

viimast ja armustseeni oja kaldal; ja seitsmes sümfoonia — täis antiikset hõngu. Siia kuuluvad ka need suuremaulatuslikud klaverisonaadid, milles võib kõige vähem leida Mozarti ja Haydni mõju.

Kõik loetletud teosed olid kirjutatud vahemikus 1803—1812. Siis aga tekkis Beethoveni loomingu imelik seisak. Võib-olla oli selles süüdi nüüd juba täielik kuulmise kaotus, mis kuulsalt maestrot raskelt rusus ning mille tagajärjel ta veelgi enam avalikkusest tagasi tõmbus, võib-olla ka järjekordne murdeaeg tema muusikalises maailmavaates, kuna viimased helitööd erinevad teravalt eelmisist. Alles 1818. a. algab Beethoveni loova töö kolmas ning viimne ajajärk, millesse kuuluvad tema viimased klaverisonaadid, keelpillikvartetid, mis tegelikult on terved sümfooniad kahele viiulile, aldile ja tsellolole; lõpuks tema „Pidulik missa“ (Missa solemnis) ja surematu 9. sümfoonia, mis on Beethoveni loomingu tippsaavutiseks ning milles ta kujutab helides edasiantult kõiki neid murranguid, mida elab üle inimese hing võitluses õnne ja vabaduse eest.

Neis viimseis töis ilmneb huvitav joon: luues Beethoven nagu oleks täiesti unustanud ümbritseva maailma, inimesed, kes peavad tema teoseid ette kandma, ja publiku, kelle maitset ja arusaamist ta üldse enam ei arvestanud. Mängijatele esitas ta tehnika seisukohalt tollaegse arusaamise järgi otse võimatuid nõudeid. Tema „Pidulik missa“ paisus niivõrd ulatuslikuks, et viimase ettekandeks kirikus pole peaaegu mingisuguseid võimalusi.

Järgmisil aastail väsimatu geenius töötab veel ja plaanitseb 10. sümfoonia loomist, kuid a. 1827

Moto:

„Isamaa
ilu hoiel-
des...“

„Piikali!...“

lahkub ta metsiku äikese saatel siit maailmast...

Beethoven arendas kahtlematult instrumentaalmuusika niisuguse täiuslikkuseni, milleni pole jõutud enne teda ega jõuta vist tulevi-

kuski. Muusikalise sisu sügavuse tõttu jäid paljud tema teoseist (eriti just viimsest loomingujär- gust) Beethoveni kaasaegseile arusaamatuks ning on seda tänapäevalgi paljudele.

I. Rebane

Ärkamine.

*Hommiku rõõsas aos
päikese tulisilm paistma paotus,
leidis küüni avali ukse ja sisse vaatas.*

*Musti kissitas silmi päikesele,
suust ringutas välja kahvatu keele
ja kitsast rinnast tõukas õnneliku urina.
„Oh teie tupsud, niutsuvad kurinad,*

kuidas mul kondes meelikud surinad,
külgedel kui teie lutsuvad suud!
Äsja te sündind, silmad veel pimedad
päikest ei näe; mõistate imeda
vaid minu kõhnu ja nälgind nisi.
Teie mu soojad, mannetud kuklid
avate silmad kord tasapisi,
tummute maailmast imestumisi,
vaatate päikese kuldpunast tulpi!
Sirgute suuriks ja kiireiks... Te hambad
räsivad karvu mul, nagu ma lambaid
villadest kisun karjamaavõsas.
Tunnen sest mõnu vaid, valusat õnne,
pühendan varsti teid looduse kõnne,
tunnete siis — ah need lõhnad, lõhnad! ..

Kastemärgade arude mõhnad,
õhtuehas punavad sood,
õised metsad kauged nood,
valged teed ja väljade vahed —
mis mind kutsund, mindki kõhna —,
hauked ärrikud naabertaludest,
vankrimürinad teilt ja saludest! ..
Tagasi tulete hommikul hahal,
öökihk silmis, keel ripakil suust ...

Kuid — kuid kas see kaunis kõik teostub?
Mõtteseeme küll tihti eostub —
kasvab sest välja ent pettumusnõges,
unelm kaunim elus reostub.
Kus ma teid hoian, kuhu kannan?
Äkki nõutu nii olen kõiges —
pole teid kuhugi varjule panna.
Inim-ema hoiab uneta, ööta
poega, tast kasvatab sõjasööta —
mida teist ma, mu kutsikad?
Igaüks väänab nõrgema kaela,
kohut mõistab õigluse vaeta,
ulatab surmakarika mõrkja.
Inimen tapab inimpoea,
ise ma tuuseldand kutsikat, koera,
kes see väetim olnud must.

„Kõlbetu oled, kui oled veel tõrkjas,
 soetad asjata niitsuvaid suid —
 küllap siis leian sul malaka toeka!“
 peremees ütles, kuus tahratut poega
 haaraks mu kaisust nii emasoojast.
 Tõstaks' küll silmad orja-anuvad,
 kaks kui määratud ahastusanumat,
 koonugi märja poole kõiklooja.
 Too aga võtaks nood elutumad,
 südamepurud, kehad kuumad,
 pistaks nad kotti, rübalaukasse —
 tapp sest inimest sünnist isutand —,
 viskaks nad tumma rabalaukasse —
 jalust et kaoks see armuand! ..

Ja siis märjad arude mõhnad,
 õhtuehas punavad sood,
 öised teed ja väljade vahed —
 kõikjalt, kust tulvaksid poegade lõhnad
 itkumiskibestund kurku nii mahed,
 ammutuntud hurmad nood ..“

Äkki avas Musti kurikilavad silmad,
 hammastes valgeis tal veremaik,
 urin kurgus nii tumevaik —
 tulgu kas kõik hävihimused ilmad!
 Tõmbas pojad käppade kaissu,
 väristas keha kui halltõvest aetu;
 kondes ent surises mõnu vaetu —
 külgedel poegade lutsuvad suud!

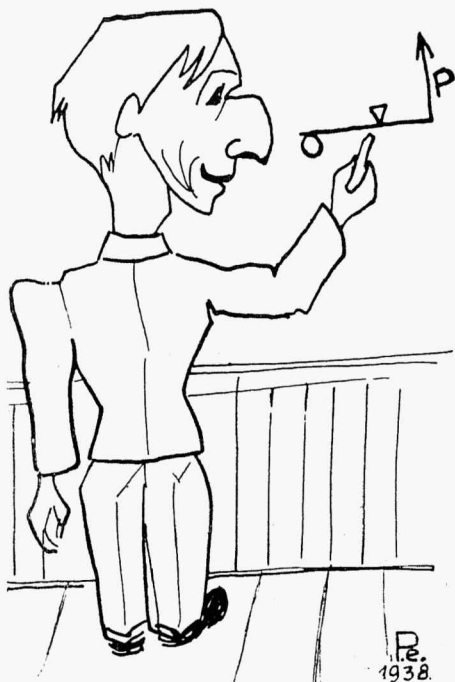
Homnikuvalgus tõusis,
 laotas talle tulikiirtest palmiku.

Elektervalgustus tänapäeval.

Tänapäeva elu ja tehnika üheks lahutamatuks osaks on kujunenud elektervalgustus. See on muutunud asendamatuks elukorteris, kõnelemata teadlase laboratooriumist või tööstusest. Elektervalgustuseta poleks mõeldav XX sajandi tehnika kiire tõus.

Esimese kuidagi töötava elekterhõõglambi ehitajaks peetakse sakslast Göbel'it. Kuid täiesti iseisesevalt, tarvitamata Göbeli leiutist, arendas hõõglambist tarvitamiskõlbliku valguseallika T. A. Edison. Edisoni lamp tarvitas söenniidi tõttu palju energiat ja evis muidki vähemaid puudusi. Parema lambi ehitamine sai teoks metallniidi tarvituselevõtuga. Niidi ma-

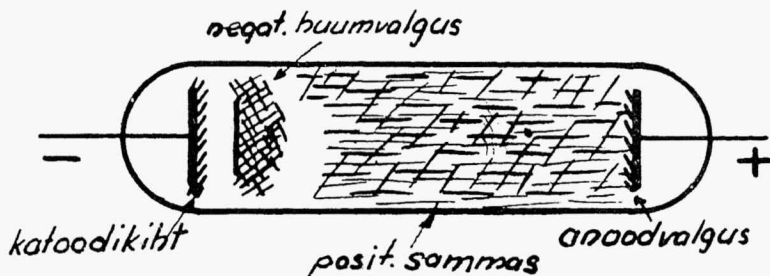
„... tubli, rakendame tungid!“

terjalina tulid kasutamisele osmium, volfram, tantal jt. sellesarnased metallid. Hõõgvalguse tekkimise teooriast selgub, et mida kõrgem on hõõguva keha temperatuur, seda enam kiirgab ta valgust. Madalamatel temperatuuridel kehale antud energiast suurem osa muutub pikemalaineliseks kiirguseks — soojuseks, mida me ei aista valgusena. Ainult väike osa tekkinud kiirgusest on tajutav valgusena. Umbes 6000° temperatuuri juures oleks tekkinud kiirguse maksimum valguse nähtavas osas. Seepärast püütakse saada lampi, mille hõõgniidi temperatuur oleks võimalikult kõrge. Osalt on see õnnestunud lambi täitmise kaudu inerte gaasiga, nagu lämmastik, argoon jt., mis keemiliselt ei ühine hõõgniidi metalliga. Seeläbi on hõõgniidi temperatuur tõusnud 2500°-ni. Et vältida soojusekadusid gaasi kaudu lambi välispinnale, on hõõgniit keritud spiraali. Spiraali lühiduse tõttu hõõgniit puutub gaasiga kokku väikeses ulatuses. Need on tänapäeva nn. osramlambi peamomadused. Niisugused lambid üle 100 vatti tarvitavad ühe küünla kohta energiat kuni pool vatti. Alla 100 vatti lampide juures pole seda veel suudetud saavutada. Võrdluseks: Edisoni lamp tarvitas 3,5 vatti 1 küünla kohta ja harilik metallniitlamp 1,5. Pole ette näha, et hõõgniidi temperatuuri saaks veel tõsta. Aineid, mis kannataksid temperatuure üle 3000°, on vähe ja nad on antud otstarbeks kõlbmatud. Praegusil tingimusil on kõik elekterhõõglambid ener-

giaraiskajad. Lampi juhitud energiast ainult 4% muutub valguseks. Ülejäänud 96% läheb soojusena kasutult kaduma. Siin oleks leidureil palju teha!

Kasuteguri suhtes veidi parem on elekterkaarlamp (Volta kaar). Kaarleegi temperatuur on üle 4000°. See riist aga ei võimalda saada valgust väikestes hulkades ja ta väljaehitus on keeruline.

kokku ja selle juures tekib valgus. Siin jääb ära kadusid põhjustav kõrge temperatuur, saame nn. külma valguse. Olenevalt torus olevast gaasist tekib selles vastava värvusega valgus. Negatiivne elektrood, mis saadab valgust põhjustavaid elektroone, ehitatakse hõõgkatoodina. Tähelepanekud näitavad, et hõõguvaist metallest, eriti metallide hapendeist vabane-

Selle abil on saadud valgusetugevusi, mis päikese „varju“ jätavad.

Praktika on näidanud, et hõõglambitehnika areng on piiratud. Lisaks ei anna hõõglambid päikesevalgusele sarnanevat valgust, mis elusolendite arenemiseks soodsaim. Seepärast on vaatluse alla võetud hõõglambid tekkivad valgusnähtused. Hõõglambidest

elektroonid kõige kergemini. Vabanenud elektroone tõmbab külge anood, elektroonide suure kiiruse tõttu tekivad teel kokkupõrked ja valgus. Hõõgkatoodiga hõõglambid töötavad juba 15-voldise pingega.

Senini on hõõglambid leidnud kasutamist peamiselt reklaam- ja signaalvalgustuses.

Gaas	Katoodikiht	Negat. huumvalgus	Posit. samm
Neon	kollane	punane	punane
Argoon	roosa	sinakas	tumepunane
Kaaliumiaur	roheline	roheline	roheline
Lämmastik	roosa	sinine	kollane
Heelium	punane	rohekas	punalilla

tuletatud lambis loodetakse näha tulevikku elekterlampi. Selle valgusallika töötamisviis põhineb nähtusel, et hõõglambidest gaasi või metalliauru aatomid elektrivoolu toimel hakkavad liikuma. Liikumisel põrkavad nad üksteisega

Tänu sellele valgusallikale võime imestella XX sajandi valgusreklaami. Selliseis lambes kasutatakse positiivse samba helendust. Laiemalt pole hõõglambid leidnud kasutamist reklaam- ja signaalvalgustuses, et selle abil saadavad valgusnähtused

on väikesed. Pole õnnestunud luua odavat suure valgustugevusega lampi.

Esitatud põhimõttel töötab ka prof. Pirani ehitatud naatrium-auru-lamp, mis on andnud kasuteguri 70%. Kuna see töötab väga väikese energiatarvitusega, siis on ette võetud katsed selle rakendamiseks kaugenägemises, kus seni puudus hea lamp. Suurte valgustugevuste saamiseks kasutatakse elavhõbedaauru-lampi, mille kiirguse maksimum on ultravioletsete kiirte osas. Viimase omaduse tõttu leiab see tarvitamist arstiteaduses ultravioletsete kiirte allikana (kõrguspäike).

Odavam ja lihtsaim hõrendustorulampidest on huumlamp, negatiivse huumvalguseni lühendatud hõrendustoru. Tänapäeva elektrotehnikas on huumlambile leitud väga palju rakendusalasid. Selle ehituskujud on mitmesugu-

sed. Ka on selle energiatarvitus väike 2—3 vatti, mida suurem osa voolulugejaid üldse ei näita. See tõttu on ta tarvitusel kaugenägemises, lülitustahvleil pingenäitajana, öölambina jne., kohtades, kus on mõõduandev minimaalne energiatarvitus. Hõõglamp, ka väikesim, tarvitaks palju rohkem energiat.

Ülevaatest selgub, et elektervalgustuse probleem pole veel kaugeltki lahendatud. Omal ajal, kui Edison leiutas hõõglambi, arvati, et elektervalgustuse küsimus on seega igaveseks lahendatud. Hõõglamp on kõigest 60 a. vana, kuid juba osutunud ebapraktiliseks. Tehnika kiire arenemise juures võime elekterhõõglampi nimetada ülemineku-astmeks uue ja parema elektervalgustuse süsteemi juurde. Hõõglamp on XIX sajandi leiutis, XX sajandi elekterlamp on veel leiutamata.

Kirjandus.

„Looduse“ laureaadid 1938.

K. Ristikivi: „Tuli ja raud“ — I auhind.

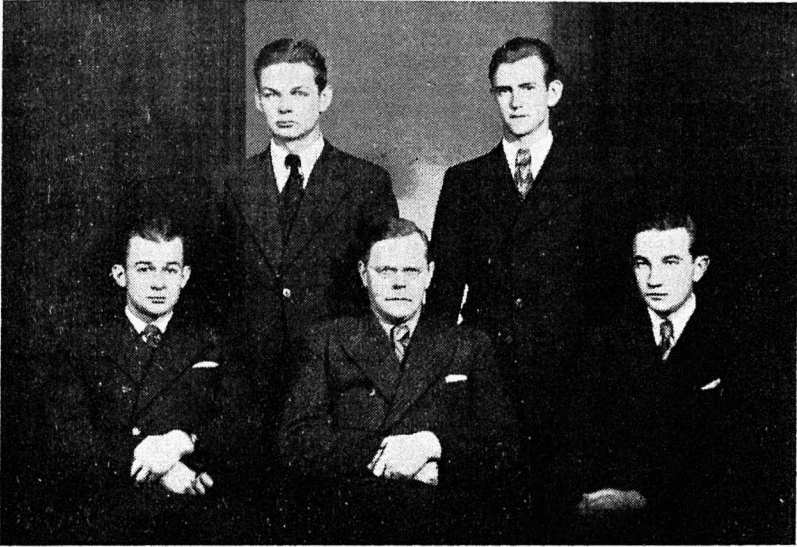
„Tuli ja raud“ on tõsieluline perekonnaromaan, mis kujutab kolme inimpõlve haaravat eluvõitlust Tallinna tööliskonnas. Teose keskseks kujukaks on sulaspõiss Jüri Säävel, kes peremehega vastuollu sattudes lahkub kevadisel kibedal tööajal talust. Jüri Sääveli eluunistuseks on oma maalapike ja oma kodu, kuid peagi kannab emu Sääveli linna, kus temast saab tööline metallivabrikus. Jüri Säävelit iseloomustab maainimesele omane töörõõmus mentaliteet ja kohusetunne. Kuigi romaan oma elukäsitlusest ja sisult on hümn tööle, eestlase visale edasipüüdlikkusele ja põhiliselt ausale ning kõlblale olemusele, ei muutu Säävel pateetiliseks ja eluvõõraks kangelaseks, vaid jääb alati inimlikuks kujukaks, kes näeb oma unistuste kokkuvarisemist. Teost kannab üldse suur reaalne elutunne, autor ei idealiseeri ega liialda. Jüri Säävel on jäänud normaalseks keskmiseks inimkujukaks, kes aga ometi suudab kontsentreerida sündmustiku ja kanda seda, mis näitab autori suurt loomisvõimet. Jüri Säävel on suure kirjanduskunstilise siseväärtusega kuju, kes on oma objektiivses igapäevsuses ja loomulikkuses suurem kõigist äärmuslikest inimtüüpidest. „Tule ja raua“ tüübiga on eluline ja rikkalik ja sisu sügavalt haarav. Kuigi miljöö ja ajalooline tagapõhi on objektiivselt ja ehtsalt kujutatud ja ainevald vägagi laiapiiriline, on sisu tihe ja kompositsioon terviklik.

„Tuli ja raud“ on meie kirjanduse väärtuseid.

L. Tigane: „Seitse pastlapaari“ — II auhind.

„Seitse pastlapaari“ on kerges ja voolavas stiilis kirjutatud romaan maaelust, mis paelub eeskätt oma elurõõmsa huumoriga, kus isegi tõsised olukorrad kuju-

nevad mõne osavalt leitud motiivi tõttu koomiliseks. Teose peategelaseks on vaene keskkooliõpilane Tiiu, kes siirdub suveks Tondi tallu karjaseks. Tondi pererahvas moodustab teose huvitava ja elutruu tüübistiku, mis koos lihtsa sündmustikuga ja stiililise sädelusega paelub lugejat kuni lõpuni. Suurem sisuline intriig tekib noore perepoja Leo ja teenijatüdruku Taali armuvahekorra tõttu, mida jonnakalt püüavad nurja ajada Leo vend Peeter ja õde Alviine, kuri vanatüdruk. Ometi kujuneb nii, et koguni kolm paari „leiavad teineteise“: Leo saab Taali, Peeter kosib venna „ametliku“ pruudi ja vanaperemees otsustab teha pulmad vanaeide Leenaga, kelle Tiiu soovitas pererahva nuhtluseks neile linnast teenijaks.

*Õpilaskonna juhatus 1938./39. õ.-a. esimesel semestril.
Esireas: õpilaskonna vanem E. Kakko, dir. V. Neggo ja õpilaskonna
vanema abi I. Rebane. Seisavad: laekur A. Sarv ja kirjatoimetaja
H. Akkaja.*

Kompositsioonilisi peateemast kõrvalekaldumisi õigustab teose üldine humoriga käsitluslaad, sest need on vajalikud koomiliste situatsioonide loomiseks ja ühtlasi stiili voolavuse ja plastiilsuse saavutamiseks. — „Seitse pastlapaari“ on kergesisuline, kuid huvipakkuv ajaviitelektüür sõna parimas mõttes.

E. Õun: „Unustatud naised“ — II auhind.

E. Õuna esikromaan on realistlik-psühholoogiline kujutus Hiiumaa inimestest ja oludest. Teose peategelaseks on mandrilt pärinev peretütar Liisu, kes abiellub hiidlasega. Kuna mees viibib alatasa pikemat aega „suurel maal“ tööl, siis jääb naine üksi koju. Selle noore „unustatud naise“ hingelist vankumist ja elujanu kujutabki autor üsna usutavalt ja huvitavalt paeluvas saaremiljões.

Mardikas: „Tint“ — III auhind.

„Tint“ võtab terava vaatlusluubi alla ühe ministeeriumi siseelu kõigi piseeluliste nõrkuste, intriigitsemiste, võimutsemiste ja erapoolkusega, mis on omased avaliku elu telgitagastele. Autori elav tähelepanuvõime ja aine uudsus tagab teose huvitavuse.

E. Kippel: „Issanda koerad“ I.

Eesti Kirjastuse Kooperatiiv.

Pääle oma esikteose „Ahnitsejad“ ilmumist on Kippel spetsialiseerunud ajaloolise romaani alal. Käesolev teos on „romaan liivlaste kristianiseerimisest“. Võrreldes seda Kippeli varasemate minevikuaineliste teostega, märkame rõõmus-
tavat juba väliselt: autor on loobunud vöörast kroonikalaadilisest stiilist, mistötu käsitluslaad tundub objektiivsemana ja süvenemine teose sisusse on kergem ja otse-
sem. Romaani sündmustik algab Lüübekis palgasödurite kogunemisega ristiretkeks Maarjamaa paganate vastu. Piiskop Alberti juhtimisel saabuvad ristisöitjad Liivimaale, kus tekib mitmeid kokkupörkeid liivlastega, kes ei taha vastu võtta ristiusku ja uusi isandaid, vaid otsivad abi nende vastu eestlasilt ja venelasilt.

Ka käesoleva romaani sündmustikku, mis küllaltki põnev ja intriigirohke, on põimitud tagasihoidlik armastusemotiiv, mis Kippeli juures julgete sõjamaalin-
gute kõrval on jäänud pinnaliseks ja segavaks. „Issanda koertes“ on eelmisist vähem ebatöenäolist intriigi ja liigselt lavastuslikke põnevustseene, kuigi siingi Kippeli elav kujutusvõime teeb paar segavat kõrvalhüpet. Teose olupoliitiline tagasein on usutavalt kujutatud. Kippeli nõrkuseks on aga tegelaste psühholoogi-
line külg, ta ei tungi inimese sisemaailma, ei kirjelda isegi nende näoilmet, vaid suunab oma jõu tegevustiku põnevusele ja miljöökirjeldusele, mis ongi Kippeli tuge-
vaim külg, kuigi selle all kannatab kohati kompositsioon. Liiglihaliste irdmotivevide kuhjumist „Issanda koertes“ siiski ei ole ja see tuleb aina kasuks. Suure plussi annab romaanile liivlaste vanema Kaupo inimlikult tõetruu, ajalooilosoofiliselt kannalt vaadatuna vastuvõetav ja kunstiliselt väärtuslik ja mõtestatud kaju.

„Issanda koerad“ on kerge ja huvitav lugeda, sest siin pole sügavaid probleeme, tihedat mõttekontsentratsiooni ega psühholoogilise sügavuse raskust.

Kooli kroonika.

Asemikekogu tegevusest.

Tartu I Gümnaasiumi, I Progümni., I Reaalk., Tehnika keskk. ja Tehnikumi Asemikekogu pidas käesoleval õppeaas-
tal oma esimese koosoleku 26. sept. Päevakorra tulipunktiks kujunes õpi-
laskonna vanema kandidaatide üles-
seadmine. Kandidaatideks valiti E. Kakko (II t-m) ja O. Lukk (II g). Vii-
mane loobus mõne päeva pärast.

3. septembril toimus õpilaskonna vanema valimine, kus kandidaat sai poolt 535 ja vastu 41 häält. Seega oli õpilaskonna vanemaks valitud Edgar Kakko.

Järgmistel koosolekutel 14. okt. ja 3. nov. valiti õpilaskonna juhatusse: I. Rebane (II g) — õpilaskonna vanema abiks, A. Sarv (IV t) — laekuriks, H. Akkaja (IV t) — kirjatoimetajaks. Revisjonikomisjoni valiti U. Veber (II g) ja H. Arens (I t-m). 14. okt. kinnitati ka kooperatiivi vanemaks Ü. Vare (I g) ja koolide ajakirja „Iil'i“ toimetus.

Õpilaskonna juhatusel on kavatsusel koos asemikekoguga teostada mitmeid laiaulatuslikke reforme õpilaskonna ise-
tegevuse arendamiseks ja süvendami-
seks.

Noorkotklus.

Käesoleva õppeaasta algul hakkas meie koolide juures tegutsema suurem noorkotkaste üksus, mille liikmete arv ulatub 180-ni. Kuna tegevust algas üldse kuus rühma, siis otsustasid nende rühmade juhid koonduda ühiseks malevkonnaks II Malevkonna nime all.

Malevkonna vanemaks paluti hr. dir. V. Neggo ja vanema abiks hr. insp. K. Maasik. Malevkonna pealikuna tegutseb hr. ltn. E. Paats. Malevkonna staapi kuuluvad veel nk. R. Kolk ja nk. K. Riikoja.

Praegu tegutseb Malevkonnas viis rühma ja üks pere, kuna ühel rühmal ei ole veel õigusi. Rühmade juures tegutsevad järgmised pealikud: „Tarbatu“ rühma juht on nk. L. Koger, abi pk. L. Kõiv; „Ugala“ rühma juhiks on nk. O. Mihkelson, abi kp. H. Kool; „Kalevi“ rühma juhiks pk. R. Tenno; „Kalevi-
poja“ peret juhiks pk. S. Puhkason; ratsarühma juht on pk. O. Ruuben, abi kp. H. Roossaar. TSENK „Uiterangi ora“ rühma juhtideks on nk. K. Riikoja ja nk. R. Aul.

Malevkond on juba algusest peale osutanud elavat tegevust, võttes osa

kõigist Maleva üritusist ja tulles seal esikohale. 27. okt. korraldas Malevkond sissetulekute hankimiseks piduõhtu, mis igati õnnestus.

Tegevuskavas on ette nähtud terve rida referaatõhtuid ja ettekandeid rühmade jooksva töö kõrval.

võistluse.

1. Kavas on järgmised alad:
  - a) Ilukirjanduslik proosa (novell, humoresk, laast jne.).
  - b) Luule.
  - c) Artikkel, ülevaade (kirjandus, kunst, teater, foto, sport, tehnika jne.).

„Kummaline
on täna
kuu...“

„Iil“.

Käesoleval semestril lõpeb Tartu I Gümnaasiumi ja teiste samas asuvate koolide ajakirja „Iil“ viies ilmumisaasta. Et seda küllaltki tähtsat ja rõõmustavat momenti meie koolide isetegevuses väärilikalt tähistada, otsustas „Iil“ toimetuse korraldada mainitud koolide õpilaste vahelise

- d) Kunst (linoollõiked, karikatuurid, joonistused „Iil“ kaunistamise ulatuses).
  - e) Foto („Iil“ kaunistamise ulatuses).
2. Nõutav on tööde sisuline ja väline soliidsus.
  3. Varem trükkis ilmunud tööd ei saa võistlusest osa võtta.

4. a), b) ja c) all märgitud tööd tuleb kirjutada veerandpöögna formaadis lehe ühele küljele.

5. Võistlusest võivad osa võtta kõik T I G, I Prog., I Reaalk., Tehnikakeskk. ja Tehnikumi õpilased.

6. Võib võistelda ka mitmel alal mitme tööga, kuid auhindamisel arvestatakse neist igal alal parimat.

7. Tööd tulevad esitada märgusõna all, lisades juurde kinnise ümbriku, mis märgitud sama märgusõnaga ja mis sisaldab autori nime, vanaduse, aadressi ja kooli nimetuse.

8. Tööd esitada õpet. pr. H. Ottas'ele või hr. J. Konks'ule hiljemalt 25. jaanuariks 1939. a.

9. Tööd auhinnatakse; igas rühmas on kolm auhinda.

10. Žürii koosseis ja auhinnad teatakse lähemalt 10. det. s. a.

11. Žüriil on õigus avaldada kõiki võistlusele esitatud töid „Il'i“ ilma honorarita.

Edasi korraldab „Il'i“ toimetus koos kahe ringiga käesoleval semestril deklamatsiooni- ja järgmisel kõnekursuse. Kursuste lõpul korraldatakse vastav võistlus, kus kolm parimat esinejat saavad auhinna. Deklamatsioonikursus, mida juhatab vil! hr. Karl Ader, on praegu täies hoos.

Võistluse korraldamiseks ja auhindadeks on rahalist toetust lubanud hr. direktor V. Neggo kooli summadest, Vanemate komitee ja Vilistlaskogu, kokku umbes 100 krooni. Kirjandust on annetanud „Noor-Eesti“ kirjastus 25 kr., k./ü. „Loodus“ 25 kr., „Eesti Kirjastuse Kooperatiiv“ 16 kr. ja „Eesti Kirjanduse Selts“ 12.50 krooni väärtuses, mida „Il'i“ toimetus kviteerib siinkohal suurima tänuga.

Enesekasvatuseringi

juhatus käesoleval poolaastal on järgmine: esimees U. Veber (II g), laekur J. Laurits (II g), kirjatoimetaja S. Preem (II t-m).

Ringi tegevuskavas on peale Humanitaarringi ja „Il'i“ toimetusega koos korraldatud deklamatsioonikursuse samade rühmitustega korraldatav kõnekursus ja referaate. Peale selle on kavas kontakti loomine teiste koolide samalaadiliste ringidega ühise huviohtu korraldamiseks ja raamatunädala tähistamine kirjanduse tutvustamisõhtu näol koos „Il'i“ toimetusega.

Usuis-eetiline ring.

Ringi juhatajaks valiti I. Rebane (II g), abijuhatajaks Ü. Kiho (II t-m), laekuriks O. Lukk (II g) ja kirjatoimet. Ü. Luts (II rb).

13. okt. korraldas ring huvirohke vaidlusõhtu, kus referaadiga esines ringi hooldaja-õpetaja „Usu ja teaduste vahekorra“st. Huvitav mõttevahetus ja vaidlus kestis kolm tundi.

Ringi töökavas on referaatide ja vaidlusõhtute korraldamine, mõni neist koos mõne teise kooli samasihilise ringiga. Lähemal ajal on ette nähtud referaadid O. Lukult ja J. Treufeldt'ilt.

Humanitaarringi

peakoosolek käesoleval poolaastal peeti 26. sept. Juhatusse valiti: J. Treufeldt (II g) — juhataja, E. Kakko (II t-m) — abijuhataja, A. Ubakivi (II g) — laekur, H. Meema (V prog.) kirjatoimetaja. Tegevuskavas on referaadid kirjanduslikest küsimusist ja kirjanduslik kohus mõne teose üle. Ka võtab Humanitaarring osa deklamatsiooni- kui ka kõnekursusest ja nn. loominguvõistluse korraldamisest.

Kunstiringi

juhatajaks valiti M. Port (II g), abijuhatajaks H. Eerme (II g), laekuriks A. Valdes (I g) ja kirjatoimetajaks A. Sarv (IV t).

Ring on korraldanud 11 töökoosolekut, kus töötati senini peamiselt vabas looduses akvarell-värvidega. Koos Fotoringiga toimus väljasõit Peedule. Talve liginemisel töö läheb üle siseruumidesse, kus on töökavas: linoollõiked, monotüüpia, söe-, pliiatsi- ja akvarelljoonistused. Suuremate üritustena on ette nähtud dekoratsioonide valmistamine, kooli aastapäeva peo plakateid võistlus ja kevadel võimaluse korral tööde ülevaatenäitus. Ringi hooldaja-õpetajana tegutseb energiliselt hr. J. Nõmmik.

Fotoring.

1938./39. õppeaastal juhib Fotoringi tegevust A. Sarv (IV t), laekuriks on H. Eerme (II g) ja kirjatoimetajaks M. Port (II g).

Õppeaasta esimesel veerandil on korraldatud töökoosolek ja väljasõit Peedule koos Kunstiringiga. Viimaseks ürituseks oli ringil 26. okt. koos Akad.

Fotoklubi ja ENKSTG Reaaringi ja T II G Kunstiringiga korraldatud Tallinna kunstfotograaf N. Nyländeri loeng valguspiltidega teemal „Kaunis kodumaa“. Uudisena demonstreeriti värvi-fotograafiat. Edaspidi kavatsseb ring korraldada referaatõhtuid, valguspilditekan- tekandeid ja fotonäituse.

Tehnikaringi

päakoosolekul valiti ringi juhatajaks V. Kolberg (II t-m), laekuriks E. Karing (III t) ja kirjatoometajaks H. Kuuse (I t-m). 7. nov. valiti uueks juhatajaks Ü. Kiho (II t-m) ja kirjatoomet. H. Akkaja (IV t).

Ring on pidanud ühe referaatkoosoleku, kus refereeris Ü. Kiho teemal: „Thomas Alva Edison“. Kavatsusel on pidada veel terve rida referaate.

Maleringi

juhatusse käesolevaks semestriks valiti: E. Nirk (II g) — juhataja, V. Tui (III-t) — abijuhataja, K. Sirk (III-t) — laeur ja I. Hango (II-g) — kirjatoometaja.

Hooaja avas ring 7. okt. väkturniiriga, mille võitis Ü. Reinik. Ringi suurim üritus — turniir koolide meistri nimele, algas 11. okt. Turniirist osavõtjaid on 22. Maleringi edaspidises tegevuskavas on turniir väkmeistri nimele, simultaanõhtud mõnelt vilistlaselt ja võistlused muude Tartu koolide maletajatega.

Laskuringi

juhatusse kuuluvad: esimehena E. Solba (II t-m), laeurina A. Rammo (III-t) ja kirjatoomet. O. Sibul (II g).

Senini on ring korraldanud treeninglaskmist, kuna tulevikus on kavatsusel korraldada referaate ja võistlusi nii ringi liikmete vahel kui ka koos mõne muu kooli laskuringiga. Ringi peamine tegevus langeb semestri teisele poolele.

Loodusteaduste ring.

3. okt. s. a. peeti ringi peakoosolek, kus valiti ringi juhatajaks A. Kasper (II g), abijuhatajaks V. Masing (II

prog), laekuriks M. Uiibo (II g) ja sekretäriks E. Ränk (II g).

25. okt. korraldas ring referaatõhtu. Refereeris T. T. õpilane K. Bruus „Rockefelleri elust ja tööst“. Ringi tegevuskavas on referaatõhtute ja õppekäikude korraldamine.

Spordiringi

juhatusse kuuluvad: A. Aavistu (I t-m) — juhataja, H. Akkaja (IV t) — laeur, S. Preem (II t-m) — kirjatoometaja, L. Rimmel (IV t) — käsipalliosak. juh., J. Laurits (II g) — kergejõustiku-osak. juh. ja Kullam (V prog) — talispordi-osak. juhataja.

Ringi tegevuskavas on käsipallimeeskonna võistlusturnee Tallinna, referaate käsipalli alalt ja kergejõustiku ajaloo- st, käsipallikursused ja osavõtt TKSE üritusist.

Senini on ring tegutsenud kergejõustiku ja käsipalli alal. Nii saavutati TKSE kergejõustikuvõistlusil III koht — viimaste aastate kurb traditsioon. Seegi koht saavutati tänu üksikute tippsportlaste võimeile, kuna kooli kergejõustiku üldtase on madal. Meie poiste saavutusist neil võistlusil on nimetada: A. Tilli esikoht kuulitõukes (15.45), kettaheitel (45.55), kaugushüppes (6.13) ja neljas koht odaheitel; Kaseoru esikoht teivashüppes (3.20), esikoht 4 × 100 teatejooksus (Laurits, Tüll, Tuulas, Viktor — 48,8 sek.) ja B kl. kuulitõukes kaksikvõidu toonud Rämmali (13.38) ja Jänese (12.96) tagajärjed.

Nädal aega hiljem korraldati klassidevahelised kergejõustikuvõistlused, mis korralduse nõrkuse ja passiivse osavõtu tõttu ei õnnestunud. Tehnilised tagajärjed olid keskpärased. Mainida võib Tilli tagajärge kettaheitel (40 m), Rämmali kuulitõuget (12.81), Kaseoru teivashüppet (3.00) ja Viktori 60 m eel- jooksus saavutatud aega 7,3 sek.

Kooli spordielu iseloomustab üldtase, mitte aga üksikute tippsportlaste saavutised. Seepärast, kui tahame taas esineda väärikalt Tartu koolide pers- spordi alal, peab spordiring intensiivselt tegutsema, õhutama ja organiseerima. Selleks jõudu ja edu!

*Kõik õpilased ja lastevanemad
teavad, et*

**soodsam ostukoht
koolitarvete alal**

on

K. JAIK

Tartus, Suurturg 11

**Valmisrõivaste- ja
tellimisteäri**

AUGUST VALDSON

**Tartus, Aleksandri 1
Telef. 12-66**

Tsinkograafia V. Jääger

**Tartus, Kompanii nr. 4.
Telefon 13-90.**

**Võrk-, joon- ja
mitmevärvilised**

KLIŠEED

Õpilased!

*Kõige soodsamini
ostate
õppevahendeid*

**F. VANATALU
ärist**

Tartus, Võidu 11. Telefon 3-97.

- Raamatud
- Kirjutustarbed
- Joonestus- ja
maalimistarbed
- Paberikaubad
- Trükitööd
- Kõitetööd
- Kunstnahatööd

Oma kirjastus, pealaod

POSTIMEHE

**Raamatu- ja kirjutus-
materjali kauplus**

**Tartus, Suurturg 16
Telef. 2-50**

Toetage õpilaskonda

**ostes kõik
kirjutustarbed**

Koolikooperatiivist

Müügil

„Õpilaslehe“ üksiknumbrid

ED. MEKSI

**KARUSNAHA-
JA MÜTSIÄRI**

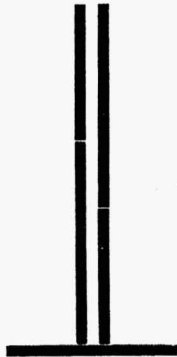
Soovitab suures valikus kõiksugu

**vormimütse
kaabusid
karusnahku**

KAUBA TÄN. 7

J. Lill'e

**K
O
N
D
I
I
T
R
I
Ä
R**

I VÕIDU 29

mesikoogid!

Moodsates hermeetiliselt sule-
tud metall-ilukarpides ja tsel-
lofaankottides.

Müügil kõikjal.

ESIMENE EESTI
MESIKOOGITÖÖSTUS

J. LILL – TARTUS

55/13

Hind 25 senti